

START PROJECTENBANK SOCIALE VERNIEUWING

Na enkele maanden proefdraaien is op 19 januari 1991 de Projectenbank Sociale Vernieuwing officieel van start gegaan. Deze databank is één van de gemeenschappelijke projecten van het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandgebieden (LSA) te Den Haag en Werkgroep '2duizend te Amersfoort.

Wat staat er in de Projectenbank Sociale Vernieuwing?

De Projectenbank bevat projectomschrijvingen in de gemeenten die met Sociale Vernieuwing begonnen zijn. Van ieder project is doel, de doelgroep, organisatie, financiering en resultaat opgenomen. Verder is vermeld hoe informatie verkregen kan worden.

Voor wie is die Projectenbank Sociale Vernieuwing?

De Projectenbank bevat projectbeschrijvingen op verschillende terreinen van sociale vernieuwing en is dus zowel voor bewonersorganisaties, welzijnsinstellingen als voor gemeenten interessant.

Hoe is informatie uit de Projectenbank Sociale Vernieuwing te halen?

Iedereen die zich bezig houdt met sociale vernieuwing kan de Projectenbank raadplegen. Er zijn twee mogelijkheden:

- * Met een personal computer met een videotexprogramma en een modem (op de snelheid 1200/75) kan 24 uur per dag contact gezocht worden met de databank via telefoonnummer 033 - 753081.
- * Via het LSA in Den Haag kan ook toegang verkregen worden tot de databank en kan de informatie tevens op papier verstrekt worden.

Wat gebeurt er verder?

De komende tijd zal het bestand van de Projectenbank uitgebreid worden. Ook zal aandacht worden besteed aan de verschillende convenanten die iedere sociale vernieuwings-gemeente met het Rijk heeft gesloten. Om het databestand met projecten sociale vernieuwing uit te breiden en up-to-date te houden worden er *correspondenten gevraagd* uit de verschillende sociale-vernieuwings-gemeenten. Verder zijn wij op zoek naar nieuwe partners die deze databank, ondermeer ook financieel, willen ondersteunen.

Voor meer informatie kan een folder over de Projectenbank Sociale Vernieuwing aangevraagd worden bij:

WERKGROEP '2DUIZEND

Praktijkonderzoek, projectadvisering, beleidsontwikkeling

landelijk
samenwerkingsverband
achterstandgebieden

Fred Pals, Eric Opdam
Postbus 2000, 3800 CA Amersfoort
telefoon: 033-724224; fax: 033-751496

Henk Cornelissen, Clemens Roijackers
Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag
telefoon: 070-3804431; fax: 070-3809973

De Projectenbank Sociale Vernieuwing wordt mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van het ministerie van WVC, het ministerie van Binnenlandse Zaken en de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting.

Maart 1991, 10e jaargang Nummer

Rijksuniversiteit te Utrecht
Bibliothec Centrum IJthaf

12 MAART 1991 SW

Mededelingen opbouwwerk

PCG-beleid versus
sociale vernieuwing

LSA bewonersdag
hartverwarmend succes

Bulletin Sociale Veiligheid

Cees de Wit start colleges

Memo

INHOUD

- 3: Buurtbeheerprojecten: perspectieven voor bewoners en opbouwwerk, *Richard van Ameijden*
- 8: PCG-beleid versus sociale vernieuwing, *Anjo Douma*
- 10: LSA op lokatie
- 11: LSA bewonersdag hartverwarmend succes
- 15: Studie en onderzoek, *Ad Raspe*
- 15: Bulletin Sociale Veiligheid
- 18: Sociale vernieuwing kansen en bedreigingen
Twee x banenpools
- 19: Verslag studiedag methodiek-ontwikkeling, *Richard van Ameijden*
- 22: Weet wat je meet!, *Fransien Attema*
- 23: Professor de Wit start colleges, *Jan van Eeden*
- 24: 25 jaar en 25 dagen
Een kern waar pit in zit
- 25: Panel Toetsing Jaarverslagen 1991
- 27: De Panel-lezing, J.G.C.M. Schuyt
- 29: Gekwelde WAO'ers
- 32: Berichten vanuit de werkplaatsen

De eerste 'gewone' MO van dit jaar ziet er ook anders uit dan u van ons gewend bent. Het januari-nummer mocht bogen op de status van 'MO-special' en had derhalve het recht om er anders uit te zien. Deze 'special' is de eerste uit een driedelige reeks die verspreid over dit jaar zal worden uitgegeven. De drie nummers zullen de drie cirkels uit de Sociale Vernieuwing tot onderwerp hebben. Het voorliggende nummer is het eerste uit de (hopelijk eindeloze) reeks MO's met een 'gewone' nieuwe jas.

M.O. is een mededelingenblad van, voor en over de lokale opbouwwerkpraktijk. Het verschijnt tenminste 10 maal per jaar; zes gewone en vier themanummers.

Samenstelling: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Hettinga, Wil van de Leur, Kees Stuurrop, Jolanda Tabak en Willem van de Wetering.

Basis lay-out: Paul Kloek, Houten
Druk: Stimio bv, Meteren

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 55,- voor het eerste en f 50,- voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 7,50, themanummers f 10,-, excl. porto. De MO-specials kosten f 14,50, excl. porto.

Opzeggingen van abonnementen schriftelijk vóór 1 december van het lopende abonnementsjaar.
ISSN: 0168-06SX

Redactie en administratie:
Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag,
tel. 070-3804431, fax. 070-3809973.

In dit nummer veel aandacht voor de activiteiten van het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden en bewonersactiviteiten in het algemeen. Artikelen van Richard van Ameijden en Anjo Douma belichten de bewonersproblematiek en duiden nieuwe wegen tot sociale vernieuwing aan. De LSA bewonersdag was een doorslaand succes. Deze dag bewees dat de 'bottom up' benadering van sociale vernieuwing in de buurten geen theorema is. Verandering van onderop is in volle gang!

Daarnaast wil de redactie even de aandacht vestigen op het Bulletin Sociale Veiligheid. De redacties van MO en het Bulletin Sociale Veiligheid zijn een samenwerkingsverband aangegaan voor 1991 volgens welk het Bulletin vijf maal zal worden geïncludeerd in MO. Wij gaan er van uit dat dit een verrijking van ons blad zal betekenen.

Verder nog nieuws van het 'methodiek'-front in de vorm van artikelen van Richard van Ameijden, Fransien Attema en Jan van Eeden. Vanaf deze plaats wenst de redactie professor de Wit succes met de ontwikkeling van het vak 'Wetenschappelijke grondslagen van het Opbouwwerk'. Wij houden onze lezers op de hoogte van de vorderingen.

Verder aandacht voor het afscheid van de markante Piet Willems, die na 25 jaar zijn loopbaan als opbouwwerker beëindigde. Ook vond recentelijk de Presentatie-Bijeenkomst van het Panel Toetsing Jaarverslagen weer plaats. Dit jaar werd de Panel-lezing door Jim Schuyt (directeur SEV) gehouden. En 'last but not least' aandacht voor de problematiek rond het Volume-beleid en hoe WAO'ers dit aan den lijve ondervinden.

De redactie

Buurtbeheerprojecten: perspectieven voor bewoners en opbouwwerk

Het beheer van buurt of wijk is een onlosmakelijk onderdeel geworden van het op peil brengen én houden van woongebieden. De verbetering van de fysieke omgeving alleen, middels stadsvernieuwing, blijkt het vervalproces in verschillende buurten en wijken niet te kunnen afremmen.

In verschillende steden¹⁾ en kleine gemeenten²⁾ wordt al een aantal jaren geëxperimenteerd met buurtbeheerprojecten, die vaak parallel aan of in vervolg op stadsvernieuwingactiviteiten een aanvang hebben genomen. Middels het Sociale Vernieuwingsbeleid wordt een nieuwe impuls gegeven aan buurtbeheeractiviteiten: het verbeteren van de kwaliteit van de dagelijkse leefomgeving is één van de vier hoofdpunten van dit beleid. Richard van Ameijden, staffunctionaris bij het Werkcentrum Opbouwwerk Zuid-Holland gaat hieronder in op de rol die het opbouwwerk in buurtbeheerprojecten kan spelen en op de vraag hoe deze projecten georganiseerd kunnen worden.

In de afgelopen periode heeft de grotere aandacht voor buurtbeheer geleid tot een breed aanbod van studiedagen, conferenties, cursussen en trainingen voor de betrokken gemeenten, welzijns- en opbouwwerkinstellingen, woningbouwcorporaties en andere belangstellenden. Ook het WOZH heeft hierin een bijdrage geleverd middels studiedagen voor functionarissen, die werkzaam zijn in het opbouwwerk, met als thema de rol en positie van het opbouwwerk in buurtbeheerprojecten³⁾. Uit ervaring blijkt, dat het opbouwwerk in deze projecten aan twee rollen inhoud moet kunnen geven. Het opbouwwerk kan:

- bewoners(organisaties) ondersteunen om hun inbreng van onderop te waarborgen. Dit geldt voor bewoners, die al lange tijd deel uit maken van bewonersorganisaties en die op centrale posities zitten in overlegsituaties, maar ook voor bewoners, die voor het eerst bij het opbouwwerk aankloppen;
- de integrale aanpak van de verschillende problemen op buurtniveau bewerkstelligen: het wijk- of buurtmanagement.

Een terugkerende vraag, ook op studiedagen, betreft de organisatie van buurtbeheerprojecten: welke positie moeten bewoners en opbouwwerk

binnen deze projecten innemen? Tevens blijkt buurtbeheer een tijdrovende klus te zijn, die gaat drukken op het bestaande takenpakket. Hoe kan het opbouwwerk haar twee rollen in buurtbeheerprojecten blijven waarmaken, ondanks de toename en de diversiteit van werkzaamheden?

Projectorganisaties

In Nederland wordt het overgrote deel van de bestaande initiatieven op het terrein van het buurtbeheer gefinancierd middels tijdelijke maatregelen (bv. PCG-middelen⁴⁾ of experimenten binnen het lokale stadsvernieuwingfonds). Omdat het beleid tijdelijk van karakter is, geldt dit ook voor de organisatie van het buurtbeheer. Sociale vernieuwing brengt hierin geen verandering; ook dit beleid is vooralsnog tijdelijk van aard.

Een ander opvallend kenmerk van buurtbeheerinitiatieven vormt de interdisciplinaire aanpak. Op lokaal niveau participeren verschillende organisaties binnen buurtbeheeractiviteiten. In eerste instantie waren de gemeenten met hun beleidsvoorbereidende afdelingen en uitvoerende diensten, de bewoners(organisaties), het opbouwwerk en de woningbouwcorporaties de direct betrokkenen. Op verschillende plaatsen breidt het aantal deelne-

mers zich steeds verder uit: winkeliersverenigingen, kerkelijke organisaties, instellingen voor gezondheidszorg, adviesbureaus en welzijnsinstellingen zijn hier voorbeelden van.

Buurtbeheerinitiatieven zijn vanwege de twee genoemde kenmerken, tijdelijkheid en interdisciplinariteit, te typeren als projecten⁵⁾ en de organisatie van deze initiatieven als projectorganisaties.

Modellen van projectorganisaties

In een onderzoek naar de organisatie en het management van onderwijsvoorrangsgebieden in Nederland hebben Van Endhoven en Van Dijk⁶⁾ op basis van literatuur een onderscheid gemaakt tussen verschillende modellen van projectorganisaties.

Allereerst stellen ze vast, dat er geen exacte definitie is te geven voor de grondvorm van een projectorganisatie. Er zijn projectorganisaties waar de leiding nauwelijks invloed heeft, omdat de beslissingsbevoegdheid bij de moederorganisatie blijft berusten ('overlegstructuur'). In andere projectorganisaties beschikt de projectleiding over vrijwel alle bevoegdheden ('zuivere projectstructuur'). Op basis van deze voorbeelden kan volgens Van Endhoven en Van Dijk de grondvorm van projectorganisaties beschouwd worden als een continuüm, die de mate van invloed (veel/weinig) van de projectleiding bepaald.

In de literatuur treffen ze, als nadere invulling van de grondvorm, drie modellen van projectorganisaties aan:

1. het stuurgroep-/werkgroepmodel
2. het programmamodel
3. het fase- of estafette-model.

Het stuurgroep-/werkgroepmodel
Dit model dient ervoor om:

* Beleidsoverwegingen die de aard en het doel van het project bepalen, synchroon en onderling afgestemd te doen plaatsvinden binnen een gemeenschappelijk forum: de stuurgroep.

* Wederzijdse afhankelijkheden van operationele aard, die de inhoudelijke activiteiten van het project beïnvloeden, tot hun recht te laten komen in tijdelijke werkverbanden van direct betrokkenen: de werkgroepen.

Van Endhoven en Van Dijk constateren dat in dit model de bestuurlijke situatie voor een uitvoerende projectmedewerker tot onoverzichtelijkheid kan leiden.

Als variant op het stuurgroep-/werkgroepmodel presenteren ze ook het door Buitenhuis en Van Oers omschreven "spinnewebmodel" ⁷⁾. In dit model omgeeft de projectleiding zich met een aantal "cirkelpersonen". Deze groep bestaat uit leden van de belangrijkste werkgroepen; zij zijn deskundig op hun gebied en kunnen over hun grenzen van deskundigheid heen kijken. Ze wisselen informatie uit en adviseren de projectleiding.

Het programmamodel

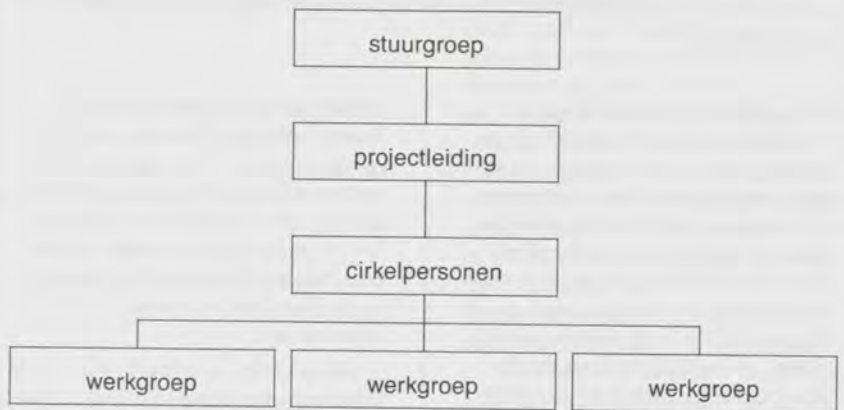
Essentieel voor dit model is dat verschillende deelprojecten onderling samenhang vertonen. De programmaleid(st)er is verantwoordelijk voor de beleidsmatige coördinatie tussen projecten die binnen één programma vallen en die op verschillende lokaties worden uitgevoerd. De projectleid(st)er is verantwoordelijk voor het behalen van het gestelde projectresultaat. Het lokatiemanager is verantwoordelijk voor de coördinatie van verschillende projecten binnen een vestiging.

Het fase- of estafettemodel

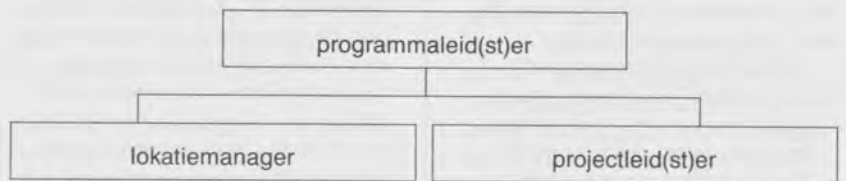
Dit model is geschikt als projecten regelmatig ten behoeve van derden worden uitgevoerd. Het project bestaat dan uit een reeks van elkaar opvolgende fasen, schuift horizontaal door een organisatie en wordt bij aanvang van een nieuwe fase van de ene naar de andere afdeling doorgegeven. Per fase kan de projectleiding wisselen, vooral als er binnen een fase specialistische inzet noodzakelijk wordt geacht.

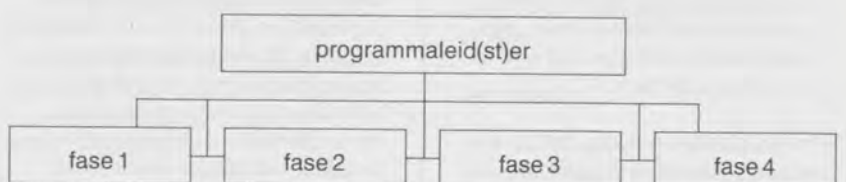
1 het stuurgroep/werkgroepmodel

ad 1 het spinnewebmodel

2 het programmamodel

3 het fase- of estafettemodel

Projectorganisatie van buurtbeheerpraktijken

Als we de organisatiestructuur van bestaande buurtbeheerpraktijken in Nederland typeren aan de hand van de bovenstaande modellen, dan treffen we in de praktijk hoofdzakelijk het stuurgroep-/werkgroepmodel aan. Een vertaling van de begrippen uit het model naar de huidige buurtbeheerprojecten levert het volgende beeld op:

* de stuurgroep: op bestuurlijk niveau wordt deze groep gevormd door of B & W, of één of meerdere wethouders aangevuld met verschillende ambtenaren uit de top van het apparaat;

* de projectleiding: de coördinerende taken zijn toebedeeld aan één of meerdere beleidsambtenaren van gemeentelijke afdelingen (b.v. stadsontwikkeling, openbare werken, milieu, groenbeheer, leefbaarheid);

* de werkgroepen: de feitelijke uitvoering van het buurtbeheerproject is gedelegeerd naar een organisatie op buurniveau zoals een buurt/wijkbeheerplatform, -beraad of -overleg. In zo'n beraad, overleg of platform participeren dan de eerdergenoemde betrokkenen als bewoners(organisaties), woningbouwcorporaties, wijkagenten, opbouwwerk, gemeentelijke wijkopzichters van openbare werken of milieuzaken, wijkbeheerders en anderen. Het beraad, overleg of platform kan voor de eigen buurt/wijk in hoge mate het beleid vaststellen. Hiertoe worden steeds vaker reglementen opgesteld, waarin taken en bevoegdheden van het beraad of platform worden vastgelegd. Bovendien beschikt een platform steeds vaker over menskracht (een wijkbeheerder) en/of financiën (wijkbeheerbudgetten) om het gewenste beleid op buurniveau uit te voeren.

Als we de projectorganisatie van buurtbeheerpraktijken een positie moeten toekennen op het door Van Endhoven en Van Dijk geschetste "continuüm" (de mate van zelfbeschikking), dan is er geen sprake van "een overlegstructuur" of "een zuivere projectstructuur" maar van een mengvorm.

De bestuurlijke en de coördinerende taken en bevoegdheden binnen de organisatie van buurtbeheerprojecten zijn gesitueerd bij één van de betrokken organisaties, namelijk de gemeente. De overige betrokkenen lijken vooralsnog alleen te kunnen participeren op uitvoerend niveau binnen de kaders, die door het ambtelijk apparaat (al dan niet in overleg met de overige betrokkenen) zijn opgesteld en die door de plaatselijke politiek zijn gesanctioneerd. Het decentralisatiebeleid van de rijksoverheid blijkt op gemeentelijk niveau voor wat betreft buurtbeheer opgeld te doen.

Bewonersparticipatie

Bewoners zijn een onmisbare schakel in de ketting, die buurtbeheer vormt: bewoners hebben gedetailleerde kennis over actuele zaken die zich in hun nabijheid afspelen (signalering). Het is noodzakelijk dat wordt aangesloten bij deze ervaringen van onderop en dat die ervaringskennis mede richting geeft aan de inhoud van het buurtbeheerproject. Bewoners worden dan serieus genomen en zullen zich inzetten voor de aanpak van problemen. Een breder draagvlak in de buurt vergroot bovendien de kans dat oplossingen of maatregelen op een juiste wijze worden toegesneden op buurt(beheer)zaken. Het is daarom van belang om bewoners ook daadwerkelijke invloed te geven op buurniveau. Dit proces-van-onderop kost meer tijd dan een 'top-down' benadering, maar levert naast allerlei technische/fysieke verbeteringen ook een sociale infrastructuur op die de leefbaarheid in de buurt kan verbeteren.

De positie van de bewoners(organisaties) binnen buurtbeheerprojecten is in principe niet gelijkwaardig in vergelijking met de andere betrokkenen. Bewoners participeren vrijwillig en hun formele bevoegdheden zijn over het algemeen gering. De overigen zijn beroepsmatig betrokken vanuit hun "moederorganisaties" en kunnen hieraan bepaalde zeggenschap ontlenuen.

Als bewoners volwaardig moeten kunnen deelnemen in buurtbeheerprojecten (en die rol van bewoners is overigens vastgelegd in de onlangs afgesloten convenanten voor sociale vernieuwing) dan dienen twee zaken geregeld te worden:

- in de totstandkoming en de uitvoering van het beleid moeten de bewoners(organisaties) meer formele bevoegdheden krijgen;
- in het kader van het beheer in de buurt moeten structuren ontwikkeld worden, zodat bewoners ook uitvoering aan het dagelijkse beheer kunnen gaan geven.

Ten aanzien van eerste punt kan, terugblikkend naar het stuurgroep-/werkgroepmodel, op het niveau van de werkgroep (het wijkbeheerberaad/overleg/platform) de doelstelling en werkwijze geregeld worden. Hierbij kan de rol van bewoners expliciet vastgesteld worden. In Arnhem is dit binnen een aantal wijkbeheerplatforms, die functioneren naast de bestaande bewonersorganisaties, geformaliseerd: bewoners hebben zeggenschap over het plan van aanpak en de inzet van financiële middelen. Er is een commissie gevormd die de jaarlijkse wijkbeheerbudgetten onder de hoede heeft en bewoners voeren de administratie uit. Bewoners hebben evenredig deel uitgemaakt van de sollicitatiecommissie voor het aanstellen van een wijkbeheerder en hebben mede het takenpakket vastgesteld. De overige leden van het

platform (gemeente, corporaties en wijkagent enz.) hebben voornamelijk een adviserende rol.

Een praktisch probleem dat zich hierbij voor kan doen, is hoe de bewonersvertegenwoordiging geregeld wordt in een beraad, overleg of platform: wie beslist er wat namens welke bewoners? In de praktijk zijn de volgende varianten ontwikkeld om de bewonersvertegenwoordiging te reguleren:

- * bewoners(organisaties), die op vergaderingen aanwezig zijn, kunnen adviseren of meestemmen;
- * een wijk wordt in blokken verdeeld en in elk blok wordt een vertegenwoordig(st)er gezocht, die adviseert of stemrecht heeft;
- * de vertegenwoordiging in de wijk is geregeld op basis van de bestaande woningcomplexen. Elk complex heeft één vertegenwoordig(st)er, die adviseert of stemt;
- * de beslissingen worden genomen door de buurt/wijkraad.

Ten aanzien van het tweede punt, de betrokkenheid van bewoners bij de uitvoering van het dagelijkse beheer, kan de ontwikkeling naar zelfbeheer van bewoners gestimuleerd worden. Dit betekent het zodanig vormgeven van het beheer van bestaande voorzieningen (nu door de gemeente en/of de corporaties), dat bewoners hun rol gaandeweg kunnen overnemen⁶⁾. Deze zelfbeheerinitiatieven vragen echter een lange aanlooptijd, voordat ze daadwerkelijk geaccepteerd en geïnstitutionaliseerd zijn.

In buurten waar met geld uit bijvoorbeeld de banenpools een beheerder is aangesteld, kan het betrekken van bewoners bij het op peil brengen en houden van de dagelijkse leefomgeving nadrukkelijk in het takenpakket opgenomen worden.

Perspectieven voor het opbouwwerk

Terug naar mijn vragen uit de inleiding: hoe kan het opbouwwerk uitvoering blijven geven aan haar twee rollen ten aanzien van de bewonersondersteuning en het wijkmanagement? En welke positie moet worden ingenomen binnen buurtbeheerprojecten? Voor zover ik hier nog niet op ben ingegaan, zal ik hieronder een aantal mogelijkheden aandragen die voortkomen uit de praktijk van het opbouwwerk.

Organisatorisch

1. Het "stuurgroep-/werkgroepmodel" biedt op uitvoerend niveau binnen de beraden, overleggen of platforms mogelijkheden voor bewoners om mee te beslissen over de aanpak van problemen in hun buurt. Het opbouwwerk kan haar eigen inbreng en die van bewoners echter vergroten door te streven naar het "spinnewebmodel". Vertegenwoordig(st)ers van het opbouwwerk en de bewoners gaan dan deel uitmaken van de groep van cirkelpersonen die de projectleiding (ambtelijke coördinatie) adviseert over de voortgang van het buurtbeheerproject.
2. Het opbouwwerk dient er zorg voor te dragen, dat bewoners daadwerkelijk zeggenschap hebben binnen de platforms, overleggen en beraden. Zorg ervoor dat taken, bevoegdheden, vertegenwoordiging en besluitvorming worden vastgelegd in een voor bewoners hanteerbaar reglement. Op deze wijze vertaalt het opbouwwerk op een professionele wijze haar missie (bewonersondersteuning) en voorkomt het opbouwwerk onduidelijk- of onjuistheden (bewonersvertegenwoordiging).
3. In een reglement kunnen ook taken en bevoegdheden van de andere betrokkenen vastgelegd worden. Dit voorkomt een vrijblijvende deelname aan het buurtbeheerproject.

Bovendien kan het een veiligheidsklep zijn voor het gevaar van een zich terugtrekkende overheid: na enige tijd kunnen ambtelijke ondersteuning en financiën teruggetrokken worden.

Bewonersondersteuning/activering

4. Indien er een buurtbeheerder wordt aangesteld, kan het opbouwwerk mede zorg dragen voor de werkbegeleiding van die beheerder. Door aandacht te schenken aan het sociale klimaat in de buurt, kan door de inzet van de buurt/wijkbeheerder de betrokkenheid van bewoners bij het beheer van hun leefomgeving vergroot worden.
5. Het stimuleren van zelfstandige bewonersorganisaties (verenigingen) vergroot hun onafhankelijkheid en versterkt ook hun juridische positie. Bewoners kunnen hierdoor ook groeien binnen een organisatie en taken op zich nemen. Het opbouwwerk kan dit ondersteunen met een gericht aanbod van scholing.
6. Het schenken van aandacht aan communicatie tussen bewoners(organisaties) is van belang om onderlinge tegenstellingen en tegenstrijdige stellingname te voorkomen. Daarbij is het leggen van verbanden tussen verschillende niveaus waarop bewoners participeren van belang.

Wijkmanagement

7. Het maken van een sterkte/zwakte analyse van de buurt of wijk kan de richting waarin het opbouwwerk zich wil ontwikkelen beter onderbouwen. Zeer informatief zijn hiervoor de zogenaamde "signalerings-systemen"⁷⁾, die in verschillende steden zijn ontwikkeld⁸⁾.
8. Door het afsluiten van een overeenkomst met een bewonersorganisatie kan het opbouwwerk vastleggen wat aangeboden gaat worden: de aard van de ondersteuning (scho-

ling, advies, voorzieningen) de tijdperiode, de regelmaat e.d. Bewonersorganisaties kunnen voor een niet-beantwoorde vraag vervolgens andere partners inschakelen (technisch adviseurs, advocaten, gespecialiseerde adviesbureaus). Het opbouwwerk krijgt op deze wijze meer inzicht in welke diensten zij haar klanten te bieden heeft en op welk terrein ze zich dient te ontwikkelen.

9. Een jaarplanning geeft inzicht in de activiteiten die het opbouwwerk wil gaan uitvoeren. Het opbouwwerk kan zich dan beperken tot waar het goed in is (vast aanbod) en hetgeen waar het goed in wil worden (ontwikkeling).

10. Bovengenoemde punten kunnen ruimte creëren om nieuwe vraagstukken op het terrein van buurtbeheer aan te vangen.

Uitdagingen zijn er immers voldoende: buurtbeheerprojecten zijn hoofdzakelijk "witte" projecten; de betrokkenheid van migranten is gering. Het opbouwwerk zet zich over het algemeen te weinig in voor de migranten, terwijl het percentage migranten in vele wijken of buurten tot (ver) boven de 15% is gestegen. Bovendien blijken migranten steeds vaker de meest vaste groep bewoners in de wijk of buurt te zijn (blijvers). Opbouwwerk(st)ers die deze problematiek wel oppakken, worden vrij snel geconfronteerd met grenzen van bewoners, collega's en zichzelf. Reflectie op de gekozen aanpak door middel van externe ondersteuning of advisering wordt als zeer nuttig ervaren.

Sociale veiligheid is een onderwerp dat in buurtbeheer projecten vaak vertaald wordt in allerlei maatregelen (verlichting, terugsnoeien van het groen e.d.). Het besteden van aandacht aan de belevingskant van sociale veiligheid, bijvoorbeeld door gespreksgroepen en/of weerbaarheidstrainingen voor met name ouderen of vrouwen, is niet alleen

een goede aanvulling op genoemde maatregelen. Het leidt tot nieuwe inzichten en anderssoortige maatregelen.

In het kader van de Sociale Vernieuwing kunnen op buurt/wijkniveau zinvolle functies gecreëerd worden, die geschikt zijn om onder te brengen in de banenpools. Concierges, wijkbeheerders, huismeesters, onderhoudsploegen, zwerfvuilprojecten en energieteams zijn voorbeelden, die de afgelopen jaren met succes ontwikkeld zijn binnen het PCG-beleid.

Ook kunnen educatieve programma's voor bewoners(organisaties), die aan buurtbeheerprojecten deelnemen ontwikkeld worden. Het aanbod voor bewoners is voorlopig nog beperkt tot een aantal algemene bewonerscursussen over de aanpak van de problematiek in na-oorlogse woonwijken.

Het versterken van de positie van de bewoners en het opbouwwerk binnen de organisatie van buurtbeheerprojecten, dat wil zeggen beleidsmatige invloed op uitvoerend én coördinerend niveau, kan leiden tot meer prioriteit en draagvlak voor een gerichte aanpak van onderop. Uitdagingen, zoals die hierboven kort geschetst zijn, kunnen onderdeel gaan uitmaken van die aanpak.

Richard van Ameijden, staffunctionaris WOZH, Singel 272, 3311 HK Dordrecht, tel. 078-141443.

Noten

1. Zie o.a.: Buurtbeheer 14 x, P. van Os en P. van Haften, Utrecht (1989) of Sociaal beheer van buurten, R. Hortulanus en E. van Kempen, Den Haag (1987).
2. Leefbaarheidsproblemen in Bellingwedde, J. Brongers, in Mededelingen Opbouwwerk 82 (maart 1990)
3. Rol opbouwwerk bij buurtbeheer, J. Versteegen, Dordrecht (juni 1989) en Rol en positie opbouwwerk binnen buurtbeheer, R. van Ameijden, Dordrecht (december 1990)

4. Probleem Cumulatie Gebieden. Dit beleid is voortgekomen uit het minderhedenbeleid van de overheid, is gestart in 1986 en wordt opgenomen in het beleid voor Sociale Vernieuwing. Het beleid is gericht op een integrale aanpak van stadswijken, waar veel mensen wonen die behoren tot minderheidsgroepen en die op veel terreinen een achterstand hebben.

5. Zie o.a.: Project management; een handleiding voor het beheren en leiden van en het samenwerken in projecten, A. Koolma en C.J.M. van de Schoot, Brussel (1974). Zij verstaan onder een project: "een te definiëren taak met een duidelijk begin en einde, ook in tijd, waarbij men gebruik maakt van toegewezen hulpmiddelen en dat zo groot, ingewikkeld of nieuw is dat het binnen de bestaande organisatie niet mogelijk is om het doel te bereiken".

6. Zie: Onderwijsvoorrangsgebieden: organisatie en management, T. van Endhoven en L.A. van Dijk, Stichting Research voor Beleid, Leiden (1987).

7. Zie: Projectmanagement voor innovatieve ontwikkelingen, C. Buitenhuis en Th. van Oers, in "De ingenieur" (1981), 93 (18), blz. 10-13. De term "cirkelheren" is vervangen door "cirkelpersonen".

8. Bewoners-zelfbeheer in Woensel-West, NIZW, Utrecht (mei 1990)

9. Buurtbeheer-informatiesysteem in de gemeente Almelo, T. Hoenderdos en A. Metselaar, Delft (maart 1990) en De ontwikkeling van een buurt-signaleringsstelsel, P. van Os en R. de Jong, Maassluis (juni 1990). ■

PCG-beleid versus sociale vernieuwing

Dit artikel is gebaseerd op een inleiding die werd gehouden op de studiedag voor opbouwwerkers van het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden (LSA) op 3 oktober 1990 te Amersfoort. Anjo Douma, coördinator van de Stichting Werkgelegenheid Hoorn en kerngroep lid van het LSA, gaat aan de hand van een drietal punten in op de betekenis van het Probleem Cumulatiegebieden-beleid (PCG-beleid) voor sociale vernieuwing en de lokale praktijk. Aan een definitie van sociale vernieuwing waagt Douma zich niet. Hij meent dat het er meer om gaat wat men doet, dan hoe het heet. Wel dient er vanuit een gekozen concept gewerkt te worden.

Resultaten van het PCG-beleid

Het PCG-achterstandsgebiedenbeleid is er in veel gevallen in geslaagd een brug te slaan naar tot nu toe geïsoleerde groepen in achterstandswijken. Er is een proces van activering ontstaan via vernieuwende activiteiten, gericht op autochtonen en allochtonen gezamenlijk. Het uitgangspunt was de maatschappelijke integratie en gelijke behandeling in de directe woon- en leefomgeving. Gelijke behandeling is overigens ook voorwaarde om racisme of verharding van intolerantie tegen te gaan.

De overeenkomsten tussen Gewestelijk Arbeidsbureaus (GAB) en PCG-gemeenten, vaak in samenwerking met het opbouwwerk en wijkorganisaties tot stand gekomen, hebben in Helmond tot een zeer succesvolle arbeidsinpassing onder de naam 'Maatwerk' geleid. Door huisbezoek, intensieve begeleiding, een nauwkeurige inschatting van de mogelijkheden van potentiële werknemers en bedrijven is door wijkopbouwwerk en het GAB Helmond gezocht naar vaste arbeidsplaatsen voor langdurig werklozen. Vaak ging hieraan een aangepaste scholing of opleiding vooraf. Ook welzijnsinstellingen werden bij de voor- en natrajecten ingeschakeld. Bijna 70 % van de 500 langdurig werklozen werd binnen twee jaar aan vast werk

geholpen tegen ongekend lage kosten (circa f 1.500,-). Inmiddels wordt de methode ook toegepast in diverse andere PCG-gemeenten: Enschede, Eindhoven, Groningen en ook Hoorn.

In die plaatsen hebben bewonersorganisaties samen met het opbouwwerk, beroepsonderwijs en oudere vakmensen, buurtleerwerkplaatsen opgericht en voor doorstroming naar het bedrijfsleven gezorgd. De mensen die hierbij beroepsmatig zijn betrokken, hebben hun werkterrein of netwerk inmiddels vaak verbreed tot verzorging van de werving en selectie van personeel in het Midden- en Kleinbedrijf, ja zelfs tot het voeren van personeelsbeleid en -beheer om zo vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar af te stemmen.

De kennis van het regionale bedrijfsleven leidt vervolgens weer tot opdrachten voor de verschillende werkervaringsprojecten waar langdurig werklozen aan deelnemen (zoals administratieve opdrachten, opdrachten voor het vervaardigen van speeltoestellen, grote-maten-kleding, etc.). In andere wijken worden buurt-banenmarkten georganiseerd ter promotie van technische of verzorgende beroepen.

Instellingen van welzijnswerk, arbeidsbemiddeling, beroepsonderwijs en sociale diensten hebben elkaar gevonden in de trajectbegeleiding. Specifieke aandacht gaat hierbij ook uit naar allochtonen en de bemiddeling naar specifieke projecten in de verzorgende sector, de welzijnssector en naar taal-

onderwijs. In het SGBO-rapport (uitgegeven door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten) werden de resultaten van het PCG-beleid geregistreerd. Er was sprake van een sterk stijgende lijn. 44 % van de allochtonen nam deel aan het beleid. Onlangs heeft het Ministerie van BZa 100 extra formatieplaatsen voor deze nieuwe vorm van arbeidsinpassing ten behoeve van allochtonen ter beschikking gesteld.

De kwaliteit van de leefomgeving is tevens verbeterd. Hier valt vooral op dat het stadsvernieuwings- en renovatieproces weer een koppeling kent tussen de technische en sociale component. Dat leidt tot allerlei verbeterde vormen van beheer van het dagelijks onderhoud en het toezicht. In deze vormen van beheer vallen altijd een aantal elementen samen:

- activering van bewoners en kennisoverdracht via de informele sociale netwerken
- het aanstellen van huismeesters in de directe leefsituatie
- samen met vormen van zelfbeheer van flat/complex en buurt
- en met buurtwachters voor het geheel van de leefomgeving.

Voor deze vorm van beheer kan verwezen worden naar voorbeelden in Groningen, Deventer, Den Haag en Rotterdam. Het is niet verstandig om slechts één van die elementen na te streven. Het systeem valt dan in elkaar en er is weer snel sprake van een neerwaartse spiraal. Aan deze vormen van buurtbeheer zijn vaak methoden van vandalismebestrijding en criminaliteitspreventie gekoppeld.

Het buurtbeheer heeft ook een functie in de doorbreking van het isolement van een deel van de bewoners. Voor ouderen zijn er voorzieningen opgezet, gecombineerd met voedingsvoorlichting, samen met buurthuizen en verzorgingstehuizen.

De eetvoorzieningen op wijkniveau worden weer verzorgd in werkprojecten. Vrijwilligers en buurtbeheerders begeleiden de ouderen over straat naar de voorzieningen. Andere projecten die gericht zijn op integratie van ouderen in de buurt zijn ouderen in het wijkbestuur, ouderen in studiekringen van buurthuizen en educatieve instellingen en kinderopvang.

Verbetering van woningen, de energievoorziening en het milieuaspect, wordt in navolging van Den Haag verricht door zogenaamde 'E-teams' in werkgelegenheidsprojecten voor jongeren. Milieuwerk kan uitgebreid worden naar zwerfvuil, verzorgen van groen, opruimen van hondepoep, hulp bij gescheiden afvalinzameling voor bijvoorbeeld ouderen en gehandicapten. Allochtonen worden bij de leefomgeving en de voorzieningen betrokken door het verrichten van werkzaamheden via de moskee. Bij al deze ontwikkelingen blijft tevens een sterke koppeling bestaan met recreatieve activiteiten, sport- en spelvoorzieningen voor kinderen, vakantiewerk, speeltuinwerk en dergelijke. Al deze activiteiten kunnen ook in de vorm van banenpools worden georganiseerd.

De kwaliteit van de voorzieningen.

Het PCG-beleid heeft meerwaarde opgeleverd door samenwerking op plaatselijk en wijkniveau. Deze samenwerkingsvormen bestonden voorheen niet. In een aantal wijken in Den Haag zijn de werkers in wijkteams geformeerd. Ze waren voorheen sterk sectoraal en categoriaal gericht, tegenwoordig gaan ze steeds sterker oplossingsgericht werken. Men kijkt nu buiten het eigen gebied, men zegt niet meer: dat is mijn taak niet. Men vervangt elkaar waar nodig. Men noemt zich veel vaker ontwikkelingsfunctionaris. Het sociaal-cultureel werk en het

opbouwwerk zijn de toeliders naar voorzieningen op het gebied van wonen, weten, werken en welzijn geworden. Het aantal buurtwerkgroepen en vrijwilligers is daardoor ook sterk toegenomen. Bewoners hebben in samenwerking met beroepskrachten buurtwinkels gestart om de toegankelijkheid te verbeteren. Bij deze functionarissen is een gevoeligheid ontstaan voor de principes van de marketing. Men gaat uit van de behoeften van bewoners. Men is vaak deskundig geworden op het gebied van het overbrengen van leerprocessen over onderlinge samenwerking, het activeren en participeren van bewoners. In Enschede zijn speciale cursussen ontwikkeld om bewoners vaardigheden aan te leren die nodig zijn om te kunnen samenwerken met gemeentelijke diensten.

De gemeenten hebben een voortrekkersrol en een grote verantwoordelijkheid voor het vormgeven aan de sociale vernieuwing. Bij de 'koppeloopende gemeenten' is vooral van een verandering van de bestuursstijl sprake. Dit komt tot uiting in grotere openheid, service-verlening, samenwerking en participatie van betrokkenen uit bepaalde wijken en doelgroepen. Deze gemeenten proberen in samenwerking met het maatschappelijk middenveld tot nieuwe werkvormen te komen. Naar hun idee levert dit een aanzienlijke meerwaarde ten aanzien van het beschikbare geld op. Gemeenten die nog geen sterke beleidsstructuur kennen beschikken vrijwel altijd over minder middelen.

PCG-ervaringen en opbouwwerk

Bekijken we de vraag van de samenleving dan blijkt dat mensen aan een aantal basiseisen moeten voldoen om te kunnen functioneren in die samenleving. Naast voldoende scholing moet men ook beschikken over een aantal eigenschappen zoals creativiteit, flexibiliteit en slagvaardigheid. Daarnaast moet men kun-

nen communiceren en bereid zijn permanent bij te leren. De mensen in achterstandssituaties beschikken hier meestal niet, of in onvoldoende mate over. Door middel van een wijkgerichte aanpak in het kader van het sociale vernieuwingsbeleid moet worden geprobeerd deze mensen bij de samenleving te betrekken. Als wij de PCG-ervaringen bekijken, dan heeft het opbouwwerk hierin een specifieke taak. Het opbouwwerk leidt mensen als het ware toe naar de door de samenleving gestelde eisen door middel van de activerings- en ontwikkelingsfunctie. Het opbouwwerk bemiddelt naar en bouwt een netwerk op met andere collectieve organisaties en het bedrijfsleven. Een andere les van de PCG-ervaringen is dat het opbouwwerk deze functie nooit kan en mag vervullen als het netwerk van organisaties niet de bereidheid heeft uitgesproken met deze werkwijze en doelen akkoord te gaan. Indien deze bereidheid niet bestaat kan dit leiden tot geringere effectiviteit en confrontaties tussen instellingen. Voor een succesvolle bijdrage van het opbouwwerk aan het sociale vernieuwingsbeleid is nodig:

- kennis van het individuele probleem
- kennis van de context waarbinnen het probleem zich afspeelt
- kennis van netwerken en productaanbod
- bereidheid tot intensieve en individuele benadering van klanten
- een flexibele werkhouding.

Er is wel eens gezegd dat de door mij genoemde problematiek een marketing, communicatie- en organisatieprobleem is. Immers de verschillende vragen van mensen zijn niet altijd bekend, dan wel onbenoemd. Er is sprake van complexe problematiek en van een verkokerde onoverzichtelijke organisatie met weinig vormen van overleg. Basis voor een aanpak vanuit het opbouwwerk van het sociale ver-

nieuwingsbeleid is de wijkanalyse. Dit bestaat uit een onderzoek op basis van gesprekken met bewoners, collega-organisaties en overheid. Daarna volgt een interpretatie van de gegevens. Ten aanzien van het werken aan een oplossing moet er gecommuniceerd kunnen worden. Daarvoor is een wijkplatform en een ontwikkelingsbureau nodig. Het platform heeft hierbij meer een bestuurlijke verantwoordelijkheid. Het opstarten van een ontwikkelingsbureau kan een taak zijn voor het opbouwwerk.

PCG-beleid en sociale vernieuwing

Als laatste aspect noem ik enkele conclusies uit de ervaringen met PCG-beleid die van belang zijn voor de sociale vernieuwing.

* Sociale vernieuwing is een beleidsproces en vereist een vergaande politiek-bestuurlijke consensus. Het is geen optelsom van losse activiteiten. Het is wel werken vanuit een systematisch opgebouwd concept of formule.

* Aan de aanpak gaat een marktonderzoek in de wijk, een wijkanalyse en de opbouw van een beleidsstructuur vooraf. Neem daarvoor de tijd. Het is een groeiproces. Ga nooit sneller dan de gemiddelde deelnemer.

* Samenwerking en samenhang moeten gepremieerd worden, draag bijvoorbeeld zorg voor een ontwikkelingsbureau dat ondersteuning kan geven aan uitvoerende functionarissen en bewoners.

* Er is altijd sprake van een open cultuur. De mensen hoeven niet te horen wat hun probleem is, dat zeggen ze zelf wel.

* Baseer het beleid op goede voorbeelden, op 'up-grading', verminder het zorg- en sanctie-aspect. Breng de onderlinge behoeftetrajecten met elkaar in verband.

* Begin bij het begin. Reken af met

de gedachte dat alle mensen uit zichzelf wel gebruik maken van voorzieningen. Dat doen alleen de sociaal vaardigen. De voorziening moet dus naar de mensen toe. Verricht daarom onderzoek naar wat de mensen bezighoudt.

* De enige oplossing die werkt is de oplossing die mensen zelf hebben bedacht. Om mensen zover te krijgen moeten zij bij elkaar worden gebracht. Hierbij moet worden opgelet dat men allemaal eigen belangen heeft. Die kunnen zoveel van elkaar verschillen dat concurrentie kan ontstaan. Bemiddelingsfuncties, leerprocessen en professionele methoden zijn absoluut nodig.

* Vorm een samenwerkingsverband met de mensen en instellingen die dit willen omdat ze veranderingsgezind en vindingrijk zijn.

* Netwerkopbouw is voorwaarde. Waardeer de tijdrovende energievretende, arbeidsintensieve benaderingswijzen die voor individuele begeleiding, persoonlijke aandacht en netwerkstructuren nodig zijn. Wordt niet direct ongeduldig. Sociale vernieuwing is lange-termijnwerk en bepaald niet van de gemakkelijkste soort.

* Zorg voor communicatie met de diverse doelgroepen door gesprekken, regelmatig publiciteit, 'brainstorm'-bijeenkomsten en openbare informele werkvergaderingen.

Er zijn kansen om het vak te ontplooiën, nu er een grote behoefte bestaat aan kennis en vaardigheden zoals die binnen het opbouwwerk zijn ontwikkeld. Grijp die kansen en doe het niet alleen, als hulp van anderen noodzakelijk blijkt. Het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden wil die hulp graag bieden.

Het verslag 'Nieuwe kansen voor opbouwwerk' kost f 15,- en is te bestellen bij het ISA-secretariaat.

Het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden organiseert in 1991 een serie bijeenkomsten voor bewonersgroepen en de voor hen werkende beroepskrachten. Doel is het overdragen van kennis en informatie over concrete lokale projecten en thema's die voor sociale vernieuwing van belang zijn en de participatie van bewoners te stimuleren.

De informatie wordt niet gegeven door lezingen of theoretische beschouwingen, maar door georganiseerde bezoeken aan projecten en lokaties waar successen geboekt zijn en waar dus iets te leren valt. De betrokkenheid van bewoners en de manier waarop die participatie is gerealiseerd, vormen de rode draad die door alle bijeenkomsten loopt. Aan het eind van de bijeenkomsten wordt er aandacht besteed aan de situatie en ervaringen van de deelnemers aan deze bijeenkomsten in relatie tot het onderwerp. Kan een project in andere steden worden toegepast, kunnen onderdelen overgenomen worden of zijn andere oplossingen beter of eenvoudiger te realiseren?

De bijeenkomsten voor beroepskrachten en bewonersgroepen vinden gescheiden plaats, maar gaan in hoofdlijnen over dezelfde onderwerpen.

De data voor de eerste vier bijeenkomsten zijn:

28 februari (beroepskrachten)
12 april (bewoners)
14 mei (beroepskrachten)
14 juni (bewoners)

Voor meer informatie kan men terecht bij het LSA, Henk Cornelissen of Sonja Swarts, p/a Landelijk Platform Opbouwwerk, Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag, tel. 070-3804431. ■

Op 19 januari jl. organiseerde het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden een landelijke bewonersdag. De happening vond plaats in de Grote of Lebuïnus Kerk te Deventer. De dag was bedoeld om bewonersorganisaties de kans te geven hun eigen activiteiten te presenteren en om informatie uit te wisselen. Naast de vele stands die door deelnemende bewonersorganisaties werden ingericht 'draaide' er ook een plenair programma in het midden van de ruimte. Centraal stond hierbij het optreden van premier Lubbers die ondanks de Golfperikelen 'gewoon' present was.

De 35 stands maakten op overtuigende wijze duidelijk dat er op buurniveau veel gebeurt aan sociale vernieuwing. Het is zonneklaar dat in de 37 convenantgemeenten genoeg initiatieven vanuit de bewoners zelf komen. Hiermee krijgt de Sociale Vernieuwing een 'gezicht'. Van abstract bestuurlijk proces naar het daadwerkelijk verwijderen van poep op de stoep.

Van Groningen tot Tilburg en van Rotterdam tot Arnhem presenteren bewoners hun oplossingen voor de problemen in de buurt. Ook was er een video-grootbeeld te bewonderen waarop een aantal organisaties documentaires over hun projecten konden tonen. Op de markt was het een drukte van belang. Er werd druk gepraat over alles wat er te zien was en materiaal uitgewisseld. Onderwerpen die onder meer aan bod kwamen waren projecten en activiteiten op het gebied van het beter leefbaar maken van wijken en buurten zoals:

- * buurtbeheer, onderhoudsploegen, verkeersmaatregelen en
- * preventie en bestrijding van criminaliteit en andere overlast,
- * projecten gericht op werkgelegenheid en scholing voor een baan,
- * onderwijs en basiseducatie.

Van de kansel

In het midden van de kerk waren een aantal sprekers te beluisteren. Riki Heine, lid van een bewonersorganisatie te Eindhoven beet de spits af.

In een integer betoog pleitte zij voor grotere nadruk op ervaringen van de bewoners zelf. "Begin bij de bewoners zelf als je iets wilt veranderen. Het werkt niet alleen sneller. Het is ook praktischer. Het heeft meer kans van slagen dan een opgelegde verandering van bovenaf." Vervolgens vond er een paneldiscussie plaats waarbij het publiek geacht werd het een en ander aan te kaarten. Bewoners reageerden vanuit hun eigen ervaringen en hieruit werd wel duidelijk dat mensen zeker actief betrokken zijn bij hun buurt.

Als vertegenwoordiger van de Interbestuurlijke Projectgroep Sociale Vernieuwing was de Amsterdamse opbouwwerker Jan Beerenhout aanwezig. In zijn betoog constateerde hij dat er inmiddels 313 gemeentes formeel 'ja' tegen Sociale Vernieuwing hebben gezegd. "En dus zitten we nu met een volle kerk met bewoners uit die gemeenten," voegde hij er aan toe. Vervolgens vertrouwde hij zijn gehoor toe dat de aanwezigen, als bewoner, de centrale plaats innemen in het proces van sociale vernieuwing. Dit baseerde hij op artikel 4 van het modelconvenant dat als voorbeeld dient om 'individuele' convenanten met gemeenten af te sluiten. Hij hamerde op de ervaringsdeskundigheid van bewoners als onontbeerlijke factor bij het welslagen van de Sociale Vernieuwing. Hij ging hierbij ook in op de parallel die die dag door meer sprekers werd getrokken (o.a. premier Lubbers) namelijk tussen stadsvernieuwing en sociale vernieuwing. "Kijk, sociale vernieuwing lijkt qua aanpak, wat mij betreft en natuurlijk is niet voor niets Jan

Schaefer onze voorzitter, zeer veel op stads- en dorpsvernieuwing." En even verderop: "(...) hou dat beeld van het stadsvernieuwingproces toch alsjeblieft goed vast."

Over de bewonersparticipatie stelt Beerenhout dat het vertrouwen van de bewoners in de (lokale) politiek verloren is gegaan en dat artikel 4 met name is opgenomen in het modelconvenant om gemeenten tot taak te geven dit te herstellen. "Zo wordt sociale vernieuwing ook de motor van de noodzakelijke bestuurlijke vernieuwing en geen bestuurlijke vernieuwing zonder politieke vernieuwing".

Na Beerenhout betrad Hans Stenfert Kroese, projectleider van Nieuwe Banen Rotterdam Werkt het spreekgestoelte. Hij bezag de sociale vernieuwing vooral vanuit de werkloosheidsproblematiek. Hij constateerde dat vele werklozen op de achterste rij blijven zitten ondanks alle pogingen om in Rotterdam langdurig werklozen bij te scholen en aan het werk te helpen. Het aantal werklozen is te groot. Daarom zijn er meer banenpools nodig. Via banenpools wordt additioneel werk geschapen dat tegen minimale beloning wordt verricht. Volgens Stenfert Kroese moet het overheidsgeld dat hiermee is gemoeid naar de buurt. De buurt moet bepalen wat voor werk er gedaan moet worden en de mensen in dienst nemen. Op deze wijze kunnen we er zekerder van zijn dat de banenpool ook in de andere cirkels van de sociale vernieuwing een bijdrage levert. Aansluitend voerde Mar Aalders het woord. Als projectleider van Stichting werk in Charlois (Rotterdam) kon hij het gepropageerde buurtgebonden karakter van banenpools nader toelichten. Hij gaf concrete voorbeelden van projecten zoals die in Charlois zijn opgestart. Ook werd het initiatief van de wijk-werkwinkel uitgebreid beschreven.

Hij constateerde dat de geëigende toeleidingstrajecten tot arbeid niet het gewenste effect sorteerden. Op basis van deze probleemstelling heeft hij met de wijkbewoners geïverd voor een centraal coördinatiepunt voor werkgelegenheidszaken. Het is de bedoeling dat in de wijkwerkwinkel vertegenwoordigers van het Gewestelijk Arbeidsbureau, Gemeentelijke Sociale Dienst samen met een 'intaker' van Nieuwe Banen Rotterdam Werk één loket kunnen aanbieden. Daar moet volgens de beste principes van het maatwerk een baan worden gevonden voor de werkloze. Het is aan de werkloze wijkbewoners toegezegd dat zij aan dat ene loket hun zaken kunnen afhandelen zonder doorverwijzing naar andere (verre) instanties. Concluderend stelde hij dat de zegen niet van boven komt (dat is 'sociale vernedering') maar van onderaf.

Vervolgens voerde Jaap van leyden het woord. Hij was tot voor kort werkzaam bij het project 'Wisselwerk' in de wijk Zevenhuizen in Apeldoorn. Hij stelde vast dat de regeringsnota over Sociale Vernieuwing ('Opdracht en Handreiking') een bekrachtiging betekende voor het reeds verrichte welzijnswerk in Apeldoorn. Een voorbeeld: "U kent dat wel, die groenstroken tussen twee flats. Vrij groot, een beetje kaal en vaak een beetje troosteloos door het zwerfvuil. Bewoners vonden dat daar iets aan gedaan moest worden. Het leek ons een heel goed idee als er wat extra aandacht aan gegeven zou worden en men wilde ook zelf de handen best uit de mouwen steken. Het gras extra maaien, weer zand in de zandbak, het speeltoestel een extra verfje en het tegelpleintje glasvrij maken etcetera. Niks simpeler dan dat, zeg je op het eerste gezicht: we hebben het geweten. Dan blijkt ineens dat de strook groen tussen de flats van de woningbouwvereniging is, dat het grasveld van de dienst stads- en dorpsgroen is, dat de verharde paadjes van de dienst wegen en verkeer zijn en dat

Centrum: Premier Lubbers (l) en Jan Bugter (r) maken een rondleiding (foto: Auke Pluim)

de zandbak eigenlijk meer van niemand is omdat de gemeente hem heeft weggegeven aan de woningbouwvereniging, maar daar weten ze niet zeker of hij wel van hen is. Voordat je dus zo'n groenstrook onder handen kunt nemen en hulp en toestemming krijgt, ben je dus heel lang aan het bellen. Want nee, de ambtenaar die het weet is pas over twee weken weer terug van vakantie en als hij er dan is dan moet je bij een kollega zijn, maar die is net ziek, etcetera." En dit was maar één voorbeeld van een hele rij die hij opsomde. In Apeldoorn zijn die problemen al opgelost. men heeft met vereende krachten de wijken daar leefbaar weten te maken. Dit op gang brengen van zo'n ontkokeringsproces valt binnen de doelstelling van het later aangekondigde sociale vernieuwingsproces. In Apeldoorn noemde men dat toen 'wijkintegratie'. Het waren de bewoners zelf (met professionele ondersteuning) die dit project hebben gedragen." Zonder de jarenlange inzet van het reguliere werk van Wisselwerk Zevenhuizen die de bewonerscommissies bege-

leid en ondersteund hebben, was het niet mogelijk geweest dit bijzondere project zo snel uit te voeren."

Het hoge bezoek

Intussen werd het een beetje rumoerig in de Grote Kerk want premier Lubbers ('komt-ie of komt-ie niet') betrad de ruimte. Na te zijn verwelkomd door de LSA-kerngroepleden maakte hij samen met LSA-voorzitter Jan Bugter een rondgang langs de kraampjes. Na vele handen te hebben geschud en kennis te hebben genomen van de vele initiatieven van buurtbewoners sprak de premier het aanwezige publiek toe. Hieronder volgt een weergave van die toespraak:

"Laat ik beginnen te zeggen dat ik het heel bemoedigend vond om hier rond te gaan. Ik zal niet te lange uiteenzettingen geven. Bij ons in Rotterdam heb ik geleerd: niet te veel woorden, daden zijn beter. Ik realiseerde mij toen ik binnenkwam, dat wat we hier zien eigenlijk voor velen heel veel jaren geleden is begonnen. Ik heb ook een aantal bekende

gezichten gezien en ook veel nieuwe. Die bekende gezichten ken ik nog uit de inspanningen rond de stadsvernieuwing, die ook nu nog doorgaan. Werkers in de tijd dat we spraken over Probleem-Cumulatie-Gebieden, een moeilijk woord voor veel problemen. En wat ik hier wil zeggen, is dat, bij u die dit hier op een enthousiaste manier samen draagt en elkaar ook laat zien wat mogelijk is, er eigenlijk iets heel bijzonders gebeurt.

Het bijzondere is dat na die lange voorgeschiedenis, de inspanningen in de stadsvernieuwing en in de PCG-gebieden, duidelijk is geworden dat de kern van de zaak is: de problemen samen van onderop aanpakken. Dat je er niet komt met allerlei regelingen van bovenaf. Dat is natuurlijk makkelijk gezegd, maar moeilijker om inhoud aan te geven. Daar zijn we ook nog steeds mee bezig. Nu al ruim een jaar lang zijn we bezig inhoud te geven aan Sociale Vernieuwing. Ik ontving dan wel rapporten over gemeenten en conventanten, over decentralisatie, zaken en bedragen die weliswaar reuze belangrijk zijn. Maar mij bekreep echter wel eens het angstige gevoel dat er de zoveelste operatie 'papier' aan de gang was.

Wat ik nu hier vaststel, is dat gelukkig, heel gelukkig, een praktijk in beweging is. En dat is een praktijk van mensen die het doen in de eigen wijk. Wat mij dan opvalt, ook als ik een vergelijking met vroeger maak, zijn twee grote verschillen: het eerste verschil is dat het, ik zou haast zeggen meer samenhangend en breed gebeurt. Niet alleen het wonen in de wijk krijgt aandacht, maar de verschillende belangrijke dingen zijn bij elkaar gebracht.

Wonen natuurlijk, maar ook de schone buurt en de veiligheid en hopelijk komt er ook verbinding naar andere vraagstukken zoals de gezondheid en het werk. Hopelijk zal op een gegeven moment ook de aansluiting op werk beter worden. Maar je ziet dus, en dat is mijn eerste punt, dat het niet zo maar voor één doel is, maar dat van onderop gezegd wordt: dat is voor ons belangrijk hier en dat willen we samen aanpakken.

Het tweede grote verschil met vroeger is, dat datgene wat ik dan nu maar de Sociale Vernieuwing noem, of het nu stadsvernieuwing of opbouwwerk was vroeger, meer erken-

ning heeft gekregen. Dat vooral de bestuurders in de gemeenten ineens gaan ontdekken: ja verdraaid, wij kunnen hier wel een verhaal in de gemeenteraad houden, en een post op de begroting zetten of niet, maar het gaat er in weze om hoe het in de praktijk gestalte krijgt en dat men er meer voor openstaat. De barriere, de drempel naar de bestuurders is gelukkig iets lager aan het worden. En dat moet natuurlijk nog verder doorgezet worden.

Dat geeft ook nu op dit moment, als

ik hier rondga, iets meer optimisme. U bent kennelijk mensen die ook het positieve wilt zien, het goede. En dat is heel belangrijk. Van daar uit kun je ook weer anderen mobiliseren. Daar heb ik heel veel waardering en ook bewondering voor, omdat ik denk dat u juist in uw werk heel veel moeilijkheden moet tegenkomen. Mensen die in de moeilijkheden zitten en die geneigd zijn van daar uit negatief te denken. Mensen die het niet meer zien zitten. Maar bij de presentatie van de projecten valt mij op dat ze zoveel vertrouwen uitstralen en mensen er weer een beetje geloof in hebben. Ik denk dat dat een heel belangrijk punt is.

Als je met mensen kunt praten, niet alleen in termen van 'jij bent zielig, wat kunnen we voor jouw doen', maar ook in termen van 'wat kan jij voor ons doen, jij bent belangrijk en hoe gaan we samen de problemen in deze straat, wijk of buurt' aanpakken, dan heb je een heel belangrijk instrument te pakken, een instrument dat dat wij als bestuurders niet in een regeling kunnen uitwerken. Dat zit nou eenmaal zo. Dit zijn denk ik de meer belangrijke ontwikkelingen. Breder, met meer erkenning en daardoor met meer succes en kracht. Wat ik ook heel prima vind, is dat men hier weer eens kan zien wat de ander elders doet en hoe hij dat aanpakt. Natuurlijk moet je het wel zelf doen, in je eigen omgeving en omstandigheden. Toch is het heel inspirerend, het geeft je toch nieuwe ideeën als je ziet wat er in andere steden gebeurt.

Toen ik hier rondging, langs de stalletjes, als ik het zo mag zeggen, viel mij iets op. Ik heb vroeger wel aardrijkskunde geleerd en de steden van Nederland ken ik wel, maar nu moet ik het weer opnieuw gaan leren want nu zie ik al die wijken. En dan ontdek je dat de stad niets zegt, de wijk zegt een hoop meer. Mensen leven natuurlijk wel in een stad, maar ze le-

ven veel meer in een wijk. Het zijn de mensen in die wijk en dat is eigenlijk de eenheid, de samenhang. Dat wordt hier heel trots neergezet. Mensen zeggen niet, 'ik ben Groninger'. Ze zeggen 'dit is mijn wijk, daar ben ik mee bezig'. Ook daaruit blijkt het zelfvertrouwen en wordt duidelijk dat het werk van onderaf gedaan moet worden.

En daarmee kom ik vanzelf op de vraag die me gesteld is over de inspraak en de zeggenschap. Ik wil u wel dit bekennen: dat voor ons in Den Haag de Sociale Vernieuwing niet geslaagd is als dat alleen maar betekent dat vanuit Den Haag geld naar de gemeenten gaat. Dat moet natuurlijk ook wel gebeuren. Maar het is pas geslaagd als binnen de gemeenten, de inzichten en de praktijk van onderop vanuit de wijk, bepalend zijn voor het geven van inhoud aan het werk. Ik hoop dus vurig dat de drempels tussen bewoners en degenen die voor de bewoners optreden, die bezig zijn met projecten enerzijds en de mensen in het stadhuis anderzijds, verder geslecht worden. En dat dat proces nog verder gaat. En dat is eigenlijk mijn principiële antwoord op de gestelde vraag.

Als wij vanuit Den Haag er iets aan kunnen doen, graag natuurlijk, maar ik maak mezelf niet wijs dat wij dat allemaal aan een touwtje hebben. Wat wel heel belangrijk is, is dat we doorgaan met de vaart erin te houden en voordeel te trekken uit wat ik nu zie van de verandering ten goede. Ik zei het eerder, dit is, en ook bij velen van u, heel veel jaren geleden begonnen. Maar het is net of er het laatste jaar een andere situatie bezig is te ontstaan. Ik heb hiervoor wel eens de volgende vergelijking gemaakt: het is net of je een pannetje water op het vuur hebt staan, dat je warm aan het maken bent omdat je kokend water nodig hebt. Er staat een vlam onder, de energie gaat erin, maar er verandert nog niet zo veel. Op een gegeven moment dan

gebeurt er iets, dan gaat het water koken en dan is er opeens een andere situatie. Als ik hier rondga dan denk ik dat dat nu precies op dit moment aan het gebeuren is. Mensen scoren met hun enthousiasme. Het werkt aanstekelijk en ineens is uw werksoort niet meer iets van in een hoekje je best doen, maar niet zo veel bereiken. Ineens begint het te vlammen en is er iets aan de hand. Ik hoop van harte dat deze dag, waar u zo veel van elkaar ziet en elkaar ontmoet, dit proces verder aanjaagt en versterkt.

En ik hoop, en daar eindig ik mee, dat veel mensen zoals ik, die bezig zijn in andere banen toch even de tijd vinden, om eens even naar de praktijk te gaan en te praten. Dan zie je altijd weer dingen die wij ook beter kunnen doen. Laat ik afsluiten met de opmerking dat ik vanmiddag niet alleen u iets te zeggen had, maar dat ik er ook iets van geleerd heb. ■

Het leven in stadsvernieuwingsbuurten

Op de cover van het boek 'Eigenlijk een Geniale Wijk' staan vijf lachebekjes. De kinderen komen uit de Indische Buurt in Amsterdam. Hebben ze reden tot lachen? Bepaald niet, tenminste als je afgaat op de etiketten die deze buurt opgeplakt heeft gekregen. De buurt heet een 'rampenbuurt' te zijn. De sociaal-geograaf Van Engelsdorp Gastelaars typeerde de Indische Buurt als 'een volkomen afgeschreven uit-hoek'. Als er één ding is waar de schrijvers mee afrekenen, is het met dit soort etikettenplakkerij en globale aanduidingen. Zij laten juist de verschillen spreken die zich in deze wijk voordoen.

Het boek over de Indische Buurt vormt het slot van een serie onderzoeken over het leven in stadsvernieuwingsbuurten. De auteurs, tevens onderzoekers, zijn daar vanaf '87 intensief mee bezig geweest. De onderzoekslokaties zijn netjes verdeeld: twee in Rotterdam, en twee in Amsterdam. In Mededelingen Opbouwwerk nr. 82 is eerder bericht over het onderzoek 'Van Volksbuurt tot Stadswijk' dat plaatsvond in Het Oude Westen in Rotterdam. Het rapport over de Indische buurt is nog mooier vormgegeven. Prachtige foto's vormen een sterke ondersteuning van de tekst.

De insteek van hun onderzoekswerk is bijzonder. Anderiesen en Reijndorp stellen het begrip 'levenswijze' centraal. 'Levenswijze' vatten ze op als het geheel van gedachten, gedragingen en voorkeuren van mensen. Het is zowel het resultaat van de middelen waar mensen op een gegeven moment over beschikken (in-

komen, werk, opleiding, opgebouwde rechten) als het resultaat van het 'sociale traject' dat zij hebben afgelegd (hun levensloop, hun ervaringen, hun gevormde voorkeuren, hun routines en gewoonten) Kortom, aan de hand van het begrip 'levenswijze' kun je laten zien hoe mensen hun dagelijks leven organiseren. De onderzoekers knopen aan bij de Franse socioloog-filosoof Bourdieu. Deze theoreticus benadrukt nogal sterk de gewoontes en routines in het handelen van mensen. Het onderzoeksduo geeft hieraan echter een veel actievere invulling. In hun ogen worden mensen gedwongen voortdurend keuzes te maken. Dit keuzeprocess is (wederom) heel goed geïllustreerd in het onderzoek over de Indische buurt.

Wie wonen er in de Indische Buurt? De auteurs onderscheiden: blijvers, nieuwe stedelingen, Surinamers en Meditranen. De uitspraken van mensen uit deze groepen laten overtuigend zien hoezeer de levenswijze van deze groepen verschilt. De onderzoekers tonen evenwel ook aan dat de buurtbevolking niet in te delen is in vier homogene blokken. Daarvoor zijn er te veel verschillen binnen deze groepen, vooral tussen de diverse generaties. Daar komt bovenop dat voor de één de buurt een begrensde horizon heeft en voor de ander juist niet. Al met al levert de beschrijving een uiterst boeiende wirwar van scheidslijnen op die niet eenvoudig zijn aan te brengen.

Kun je bij al die scheidslijnen eigenlijk nog wel spreken van samenleven, zo vragen de schrijvers zich af. Ze hebben het over 'gescheiden werelden': tussen Nederlanders en immigranten, tussen ouderen en jongeren, etcetera. Het leven van groepen en personen beweegt zich tussen 'afstandelijke gewenning' en 'permanente irritatie'. Bij overlast op de trap ten gevolge van het samenwonen, botsen de levenswijzen.

De beschrijving van de Indische Buurt staat niet op zich. Het rapport vormt immers het sluitstuk van een onderzoeksprogramma over een aantal stadsvernieuwingsbuurten. Wat is de balans? De onderzoekers vergelijken de onderzochte buurten met elkaar. Ook in deze vergelijking treden verschillen aan het licht. De Indische Buurt is duidelijk anders dan de Oosterparkbuurt, het Oude Noorden en het Oude Westen. Voor de Indische Buurt geldt: gebrek aan identiteit.

Het slothoofdstuk bevat punten om de situatie in deze buurt te verbeteren. Voor het opbouwwerk licht ik er een algemeen punt uit. We moeten uiterst voorzichtig zijn met de aanduiding 'achterstandswijk'. Dat er in de Indische Buurt groepen wonen met een zwakke maatschappelijke positie, maakt de wijk nog niet tot een achterstandswijk. De maatschappelijke werkelijkheid is daarvoor te verschillend.

Gerard Anderiesen, Arnold Reijndorp. Eigenlijk een Geniale Wijk, dagelijks leven in de Indische buurt. Uitgeverij Het Spinhuis, Oudezijds Achterburgwal 185, 1012 DK Amsterdam.

Ad Raspe ■

Het Nederlands Instituut voor onderzoek naar Maatschappelijke Opbouw verricht onderzoek ten behoeve van groepen en maatschappelijke initiatieven, professionele ondersteuning en beleid. Hierbij richt het zich op maatschappelijke vraagstukken die zich aftekenen in het spanningsveld tussen de leefwereld van groepen enerzijds en de diensten van overheid, voorzieningen het instituties anderzijds. Het NIMO doet onderzoek op werkterreinen zoals sociale zekerheid, sociale economie, woon- en leefomgeving, sociale infrastructuur en professionele ondersteuning. ■

SV een bulletin voor professionals over

SOCIALE VEILIGHEID

REDACTIE: Betty de Groot - opbouwwerkster Hoogvliet, Gera Hospers - konsulente vrouwenwerk PRISMA Tilburg
Anita Schwab - opbouwwerkster voorlichtingsproject SOS Den Haag, Ans van de Scheur (eindredactie) - Werkcentrum
Opbouwwerk ZH (WOZH)

Doelgroepen en angstgevoelens

Vanuit mijn praktijk als voorlichtster sociale veiligheid bij het SOS in Den Haag, heb ik mezelf regelmatig de vraag gesteld in hoeverre woning-, straat-, wijkbeheer een bijdrage kan leveren aan sociale veiligheid. De gehanteerde definities hierbij zijn: Beheer: is het in stand houden en versterken van een welzijns-bevorderende leefsituatie en een functionele gebruikssituatie in stadsbuurten en dorpen; hierbij zijn immateriële zaken inbegrepen.

Sociale veiligheid: is die optimale situatie, waarbinnen ieder mens zich op elke plaats, op elk moment van de dag, zonder angstgevoelens voor anderen kan bewegen. Met enkele voorbeelden uit Den Haag wil ik proberen aan te geven dat beide werkvelden elkaar kunnen ondersteunen.

Bewonerszelfbeheer

Een goed voorbeeld van oplossingen in ruimtelijke zin is het complex Kavel-6 in de Rivierenbuurt. Bewoners ontdekten al snel na oplevering dat ze zich 's avonds in het complex niet veilig voelden. Met name vrouwen en ouderen durfden niet hun eentje de auto of fiets weg te zetten. Op de galerijen hielden zich onbekenden op; de straat was verlaten en onoverzichtelijk.

Samen met actieve bewoners, de woningbouwvereniging en het SOS werd een beheerplan sociale veiligheid opgesteld. Sindsdien hebben bewoners de volgende taken op zich genomen: één bewoner controleert de activiteiten van het schoonmaakbedrijf en meldt zonodig tekortkomingen. Twee bewoners verwisselen regelmatig kapotte lampen. De woningbouwvereniging stelt het materiaal hiervoor beschikbaar. Een bewoner signaleert mankementen in de gemeenschappelijke ruimtes en geeft deze door aan de woningbouwvereniging. Bovendien worden er regelmatig portiekgesprekken georganiseerd. Daarnaast werden in de hal publikatieborden en een ideeënbus geplaatst en is er een be-

wegwijzering in het complex gekomen.

Speciale activiteiten

Beheer is nu vaak een 'mannen-aangelegenheid'. Bij sociale veiligheid-projecten ligt de prioriteit bij die doelgroepen die vanwege discriminatie meer reden tot angstgevoelens hebben, zoals: vrouwen (seksisme), migranten (racisme), ouderen (ageïsme).

Om deze doelgroepen te betrekken bij beheer zijn speciale activiteiten nodig. Zo'n speciale activiteit is het afgelopen jaar in de wijk Vrederust georganiseerd. 'Vrouwen-Bouwen-Wonen' Den Haag claimde een beheerplan voor een groep wijkbewoonsters omdat het beheer een mannen-aangelegenheid leek te worden. Er is geïnventariseerd in welke beheeronderwerpen vrouwen het meest geïnteresseerd waren; ook werd gekeken naar die zaken waarbij vrouwen het meest gebaat zouden zijn.

Uit deze inventarisatie kwam het volgende naar voren: het beheer van de eigen woning, het beheer van de binnenterreinen, voorzieningen voor kinderen, verbeteren van de sociale veiligheid en het uitbreiden van wijkvoorzieningen.

Er is een buurt(vrouw)endag georganiseerd waaraan 80 vrouwen deelnamen. In verschillende workshops is op een creatieve manier ge-

werkt aan de invulling van de bovenstaande onderwerpen.

Na deze succesvolle start was de positie van de vrouwen bij de ontwikkeling van het wijkbeheerplan sterk. In subgroepen zijn de vrouwen doorgegaan met het uitwerken van hun plannen; zo zijn ze in staat hun positie te handhaven.

Beheer en bronnen van angstgevoelens

Bij het onderzoek naar oorzaken van sociale onveiligheid zijn van der Wurff (1) en Wuertz (2) met name ingegaan op bronnen van angstgevoelens bij mensen. In relatie tot beheer zal ik een vijftal van deze bronnen kort typeren:

Criminaliteit: in de sociologie wordt criminaliteit wel gedefinieerd als 'afwijkend gedrag waarbij normen of regels overtreden worden die in bredere lagen van de bevolking aanvaard zijn'. Een uitwerking hiervan is de controle- of bindingstheorie; mensen worden door maatschappelijke bindingen tot conformiteit aan de heersende sociale normen gebracht. Crimineel gedrag zou dan het gevolg zijn van het tekort aan maatschappelijke bindingen. Bij sociaal beheer zijn verschillende groepen betrokken: bewoners, de gemeente, de woningbouwvereniging, bedrijven en winkeliers. Als contacten over het beheer van de wijk regelmatig voorkomen, zal er tussen deze groepen een uitwisseling plaatsvinden over normen, waarden en regels in die betreffende wijk, waaruit nieuwe bindingen en controlemechanismen kunnen ontstaan; controle en bindingen die dan door mensen vrijwillig gekozen zijn. Naast deze sociologische benadering van criminaliteit, is ook voor technisch beheer een aantal mogelijke opties aan te geven; openbare en semi-openbare ruimtes als pleinen, binnenterreinen, ingangshallen en bergingen van woningen hebben vaak hun oorspronkelijke functie verloren waardoor niemand zich meer verantwoordelijk voelt.

Vanuit beheer zal men vaak aan het werk gaan om een nieuwe, betere invulling voor deze ruimtes te vinden. Voor daders zullen deze plaatsen dan minder aantrekkelijk worden, omdat er door de (nieuwe) gebruikers weer controle over uitgeoefend wordt.

Kwade intenties: v.d. Wurff verstaat hieronder 'de mate waarin mensen aan bepaalde groepen en personen kwade bedoelingen toeschrijven ten opzichte van zichzelf of de eigen bezittingen'. Later onderzoek van Wuertz bevestigt dat veel mensen angstgevoelens hebben vanuit dit gegeven; zij noemt dit 'angst vanuit vooroordelen'.

Door beheerprojecten kunnen veel groepen mensen binnen een wijk elkaar beter leren kennen. Door bijvoorbeeld jongeren te betrekken bij buurtacties (een muurschildering, gevellampen, onderhoud van groen) kunnen angstgevoelens voor jeugdgroepen verminderen. Bij vooroordelen ten opzichte van migrantengroepen geldt hetzelfde: door samen een speelvoorziening op te knappen, volkstuintjes op een binnenterrein te beheren, leer je elkaar kennen en waarderen. Een goed beheerteam zorgt ervoor dat elke bewonersgroep betrokken wordt bij het opstellen van het beheerplan.

Eigen macht: dit is de mate van zelfverzekerdheid en het gevoel van controle over eventuele bedreigingen. Door zelfbeheer kunnen bewoners weer greep krijgen op de eigen woon- en leefsituatie. Door een vergrote kennis van de eigen buurt zullen zij een bijdrage kunnen leveren aan beheerplannen en hiervoor verantwoordelijkheden op zich willen nemen. Het gevoel zelf invloed en macht uit te kunnen oefenen zal toenemen en daarmee zal het zelfvertrouwen groeien.

Bekendheid: mensen blijken zich in een bekende omgeving veiliger te voelen dan in een onbekende. Door mensen te betrekken bij beheeractiviteiten, zullen veel mensen hun eigen wijk tot in de kleine hoekjes le-

ren kennen. Hierdoor zullen angstgevoelens en onzekerheid over wat je op diverse plekken kunt verwachten, verminderen.

Inrichting van de openbare ruimte: angstgevoelens van mensen vertonen samenhang met de wijze waarop de openbare ruimte is ingericht. Het gaat hierbij om zaken als: overzichtelijkheid, toezicht en mogelijkheden om hulp te vragen, keuzemogelijkheden van routes en verzorgdheid.

Het zal duidelijk zijn - zie het voorbeeld van bewonerszelfbeheer in Kavel-6 - dat beheer juist op dit terrein een grote rol kan spelen; vaak is de slechte verzorging van de woonomgeving de directe aanleiding om beheerplannen te ontwikkelen. Door bewoners bij het beheer te betrekken, zullen zij weer toezicht op de omgeving uitoefenen en zich bij hulpvragen eerder verantwoordelijk voelen en hulp geven. Overzichtelijkheid en alternatieve routes zullen aandacht dienen te krijgen in de beheerplannen.

In principe ben ik optimistisch over de mogelijkheden die beheer kan hebben voor de sociale veiligheid, mits de doelgroepen van sociale veiligheid specifieke aandacht krijgen en de genoemde bronnen van angstgevoelens serieus in de plannen worden meegenomen.

Anita Schwab

Noten

1. A. van der Wurff, 'Angst voor misdaad, verkeerde vragen en een vaag beeld' en 'De duistere wereld van de angst voor misdaad'.
2. Karen Wuertz, 'Sociale veiligheid, ruimtelijk scheidingslijnen, sociale contrasten, symbolische grenzen.' ■

Literatuur

"Het onherbergzame wonen", Karen Wuertz

Dit onderzoeksrapport laat zien dat ingrijpende verandering in de sociale samenstelling van oude stads-

buurten bijdraagt aan het beleven van angstgevoelens bij bewoners. Aan de hand van interviews met bewoners van een Groningse stadsbuurt en lokale beleidsvoerders ontstaat een boeiend beeld van de achtergrond problemen in oude stadsbuurten. Voor hen die zich willen verdiepen in andere achtergrondgegevens van sociale onveiligheid dan de ruimtelijke inrichtingsfactoren, een boek dat je absoluut gelezen moet hebben. Bestellen bij: DSWO Rijksuniversiteit Leiden, Fac. Sociale Wetenschappen, Wassenaarseweg 52, 2333 AK Leiden, tel.: 071-273795/273794, kosten: f 32,50.

"Sociale veiligheid in opbouw", Puck Speekhout

Deze scriptie is geschreven naar aanleiding van een stageperiode in Leeuwarden bij een project sociale veiligheid. Er wordt op een rijtje gezet waar seksueel geweld vandaan komt, waar in de tussentijd aan gewerkt is, welke relatie dit met sociale veiligheid heeft en hoe in Leeuwarden vanuit het opbouwwerk daaraan gewerkt wordt. Deze scriptie is bruikbaar voor iedereen die zich met het verbeteren van de sociale veiligheid bezig houdt; juist omdat seksueel geweld een onderwerp is dat vaak onderbelicht blijft. Vaak ontbreekt aandacht voor meisjes en sociale veiligheid.

Van de redactie:

Dit jaar hopen wij u op deze pagina's te informeren over thema's, berichten, publikaties en acties op het terrein van Sociale Veiligheid. In 1990 verscheen het Bulletin S.V. tweemaal als zelfstandige publikatie van het Werkcentrum Opbouwwerk Zuid-Holland. Door de samenwerking met M.O. hopen wij een groter aantal lezers te bereiken. Reacties en berichten uit de praktijk stellen we zeer op prijs. ■

Sociale vernieuwing kansen en bedreigingen

In het voorbije decennium is meer dan eens het failliet van het welzijnswerk uitgesproken. Maar onder de vlag van sociale vernieuwing is er duidelijk sprake van een maatschappelijke herwaardering voor het welzijnswerk. In de regeringsnota sociale vernieuwing viel de positieve toonzetting inzake het welzijnswerk op. In deze nota werd aangehaald dat het welzijnswerk vaak nog de doelgroepen weet te benaderen die via andere officiële kanalen niet meer kunnen worden bereikt. Maar er werd nog geen handen en voeten gegeven aan de rol en plaats van het welzijnswerk in het proces van sociale vernieuwing. De Abva/Kabo is van mening dat afzonderlijk aandacht besteed moet worden aan de rol van voorzieningen op het gebied van het welzijnswerk. Binnen de AbvaKabo werd daarom de "Werkgroep Onderzoek Welzijnswerk" opgericht. In opdracht van deze werkgroep werd onderzoek gedaan naar de functie en bijdrage van welzijnsinstellingen aan sociale vernieuwing. In het onderzoeksverslag komt de voortgang die is geboekt sinds het verschijnen van de Regeringsnota "Sociale vernieuwing" aan de orde en de bijdrage van de welzijnssector hieraan. Ook geeft het rapport aanzetten over de plaats die de welzijnssector kan (en moet) hebben in het proces van sociale vernieuwing. Verder werpt het vragen op en wijst het thema's aan waarover binnen de verschillende welzijnssectoren nader gediscussieerd kan worden. Kansen en bedreigingen worden op een rij gezet.

Het rapport "Sociale vernieuwing in de welzijnssector: kansen en bedreigingen" is gratis en kan besteld worden door een kaartje te sturen naar AbvaKabo, postbus 3010, 2700 KT Zoetermeer t.a.v. Productiebureau o.v.v. de titel van het rapport. ■

Twee x Banenpools

Banenpools werk aan de wijk, Andries de Jong en Dorine Winkels, MCO/NIZW, Utrecht. 17 p. + bijlagen, prijs: f 10,-.

De banenpool in de praktijk, Paul van Schilfgaarde en Wilma Kleiboer, Adviesbureau Seinpost in opdracht van het Centrum voor Lokaal Bestuur (Wiardi Beckman Stichting), Den Haag. 109 p. + bijlagen.

'Banenpools werk aan de wijk' is een handzaam boekje dat vooral ingaat op de positionering van de banenpool. De banenpool moet worden gezien als een mes dat aan twee kanten snijdt: enerzijds is het een arbeidsvoorzieningsinstrument, anderzijds een middel om de leefomgeving in de wijk te verbeteren en als zodanig een welzijnsbevorderend instrument.

Het boekje ziet er goed verzorgd uit en bevat twee bijlagen. De eerste is een lijstje van voorbeelden van wijkgerichte banenpoolbanen en de tweede bestaat uit de integrale opname van de tekst van de subsidie-regeling, inclusief toelichting. De brochure is bedoeld als hulpmiddel voor welzijnsinstellingen bij het ontwikkelen van banenpools.

Een andere recente publicatie, gewijd aan het fenomeen 'banenpool' is het Seinpost-rapport vervaardigd in opdracht van het Centrum voor Lokaal Bestuur van de Wiardi Beckman Stichting. Dit rapport is een dergelijke studie van geschiedenis, opzet en doelstelling van de banenpool. Het is bestemd voor een grotere doelgroep en dus theoretischer en wijdsder van opzet dan het NIZW-boekje.

Het Seinpost-rapport is ingedeeld in vier hoofdstukken waarbij veel aandacht is besteed aan de positionering in het kader van de Sociale Vernieuwing, van de arbeids-

voorzieningsorganisatie, de bestuurlijke en juridische vormgeving en als taak voor de gemeente. In een volgend hoofdstuk komen de ervaringen van de experimentsteden Dordrecht, Nijmegen en Rotterdam uitgebreid aan bod. Tot slot is er een hoofdstuk gewijd aan de organisatie van de banenpool in de gemeente. In dit hoofdstuk is ook aandacht besteed aan de banenpool in de wijk. In de bijlagen, ten slotte, kan men voorbeelden vinden van contracten, stichtingsstatuten en andere technische zaken die te pas komen bij het ontwikkelen van een banenpool. Iedere instantie die zich iets dergelijks ten doel stelt kan uit deze publicatie de nodige concrete informatie halen en navolgen. Samenvattend kan worden gesteld dat het Seinpost-rapport een gedegen verhandeling over de banenpool als regeling is. Daarnaast bevat het ook veel waardevolle praktische informatie die uit het oogpunt van werkontwikkeling voor allerlei instellingen van belang is. ■

Verslag studiedag methodiekontwikkeling

Op 28 november 1990 organiseerde WOZON een landelijke studiedag methodiekontwikkeling voor de vier Werkplaatsen Opbouwwerk.

Sociale vernieuwing als maatschappelijk herijkingsproces was dit jaar het motto. Richard van Ameijden gaat hieronder in op de diverse onderwerpen die aan bod kwamen.

Het programma bestond uit drie onderdelen. Joyce Hes, schrijfster van o.a. *Wijken onder druk* (uitgave van de Harmonisatieraad Welzijnsbeleid), voorzitter van de Coornhert Liga en momenteel onderzoekster in de gemeente Rotterdam, lichtte het door haar geïntroduceerde begrip maatschappelijk herijking toe. Carel Pacilly van het WOZON presenteerde de methode integraal ouderenwerk en ging in op de relatie tussen integraal ouderenwerk en maatschappelijke herijking. Peter Camp, docent Organisatie en Management aan de Hogeschool te Nijmegen en werkzaam bij een organisatie/adviesbureau, organiseerde een werkmiddag waarbij de deelnemers via geschilderde managementmetaforen hun visie op sociale vernieuwing konden weergeven.

Maatschappelijke herijking

Joyce Hes somde in haar inleiding drie concepten van sociale vernieuwing op. Met een korte terugblik op het 'no nonsense', liever 'no sense' beleid van de kabinetten Lubbers, startte ze met het 'topdown' concept van de rijksoverheid. In de afgelopen jaren is een beleidsmatige ontwikkeling van maatschappelijke desintegratie gestimuleerd: economische doelen hoog in het vaandel, maar het verwaarlozen van of het bezuinigen op sociale vernieuwing ging vergezeld van litanieën over de verloedering van de maatschappij en bijvoorbeeld het gebrek aan binding van de jeugd.

Het centraal stellen van economische doelen was een gegeven, terwijl met de introductie van sociale vernieuwing in de sociale sfeer gebracht wordt een aanpassing aan deze economische doelen te realiseren door met veel inspanning,

gecombineerd met dreiging met sancties, weer meer (potentieel) uitgestoten naar de betaalde arbeidsmarkt toe te leiden. Met als onderliggend financieel argument van de overheid het verminderen van de overheidsuitgaven voor uitkeringen. Welzijnswerk, onderwijs en opbouwwerk krijgen via de banenpools ook functies te vervullen op het terrein van de arbeidsmarkt en de werkgelegenheid.

Onder het overheidsmotto "van rechten naar plichten" wordt echter voorbijgegaan aan de pluriformiteit en complexiteit van de huidige samenleving. Het is een geforceerde benadering, gebaseerd op aanpassing en inpassing. Alsof je een kolossale olifant door een smalle deur wilt persen. Het gevaar dat dreigt, is dat het opbouwwerk instrument tot in- en aanpassing wordt: de rol van 'medepusher' van de olifant.

Het tweede concept voor sociale vernieuwing is het lokale participatiemodel, ontleend aan het rapport van de Commissie Sociale Vernieuwing uit Rotterdam, waarin plaats is voor bewonersparticipatie (zelforganisaties) en ervaringsdeskundigheid. Hierdoor moet de tweedeling tussen werkenden en niet werkenden, de afstand tussen bestuurders en bestuurden, de scheefgroei tussen zwart en wit verminderd worden. Sociale participatie van ouderen, vrouwen, etnische minderheden en werkloze jongeren zijn hierbij essentieel. Hes mist in dit concept een degelijke analyse. De onderliggende visie van het lokale participatiemodel, meer draagvlak voor de PvdA, lijkt met name ingegeven te zijn door feiten als de slechte participatie bij de verkiezingen en het stemmen op de Centruumpartij, waaraan iets gedaan moet worden.

De bemiddelende rol van het opbouwwerk als tussenpersoon van zwak georganiseerde burgers en de overheid en als zodanig versterker van de sociale democratie herbergt het gevaar in zich, dat het opbouwwerk de 'excuustruus' van de overheid wordt: er wordt toch al gepraat met 'bewoners'. Hierdoor kan de macht van de bewoners verschuiven naar de professionals, zeker gemakkelijk voor de overheid, en wordt de afstand tussen bewoners en overheid alleen maar groter.

Het laatste concept voor sociale vernieuwing is het maatschappelijk herijkingsconcept. Niet de gegroeide tegenstellingen of de tweedeling als zodanig zijn hier onderwerp van verandering, maar het eraan ten grondslag liggende verdelings- en beheerssysteem. Kenmerken hiervan zijn:

- een verregaande opsplitsing en verdeling van taken, functies en beleidsterreinen, bepaald door criteria van bovenaf;
- de veronderstelling dat alleen op deze wijze een samenleving actief bestuurd, gestuurd en beheerst kan worden;
- de (systeem)specialisten hebben belang bij afscherming;
- de concurrentiestrijd om macht, geld en status tussen deze deelsystemen en specialisten;
- het afschuifstelsel dat ontstaat, doordat niemand zich meer voor de samenhang van deelreinen verantwoordelijk voelt.

De werking van dit systeem is te zien op tal van terreinen: in de gezondheidszorg wordt het lichaam fysiek opgesplitst in onderdelen, in de leefomgeving zijn de woningen gescheiden van de bestrating, riolering, verlichting en energie. Mens en leefomgeving worden niet alleen opgesplitst in onderdelen, maar worden letterlijk ook ontvreemd, het beheer erover wordt afgenomen.

Verbindingsschakels ontbreken in dit maatschappelijk verdeel- en beheerssysteem; er worden juist voor het oplossen van structurele problemen nieuwe (deel)specialisten gezocht, die weer nieuwe muren optrekken. Buitenstaanders, burgers, non-professionals worden buiten de vestingen gehouden, omdat ze op hun wijze het systeem een spiegel voorhouden.

Het maatschappelijk herijkingsconcept stelt het verdeel- en beheerssysteem ter discussie omdat het de machteloosheid op alle niveaus alleen verder vergroot. De menselijke factor, de menselijke waardigheid, het beheer over geest, lichaam en directe leefruimte moeten worden teruggewonnen op het huidige systeem van verdeling en beheersing. Het opbouwwerk kan gezien haar na te streven waarden zoals humaniteit, gelijkwaardigheid, emancipatie en haar kwaliteiten zoals stimuleren, enthousiasmeren, inspireren en vooral signaleren, een belangrijke rol spelen in het demythologiseren van het verdeel en beheerssysteem. Dit kan als:

- het opbouwwerk geen deelspecialisme wordt, maar generalistisch blijft en haar eigen autonomie versterkt;
- het opbouwwerk dienstbaar in plaats van beheersend is;
- het opbouwwerk zich op zo'n wijze professionaliseert, dat de problematiek van onderop, van de bewoners serieus aan de orde blijft komen. Dit kan als het opbouwwerk naar de bureaucratie toe signaleert (frustrerende processen) in plaats van bemiddelt, als het opbouwwerk voor de bewoners herkenbaar blijft (taalgebruik, afstand, stellingname). Er dient wel bemiddeld te worden tussen individuen en leefwerelden op wijkniveau;
- het tegenverhaal naar voren wordt gebracht: over tegenstellingen in de wijk, over de tweedeling, over criminaliteit. Kortom

een kleurrijk tegenverhaal over de praktijk van de multiculturele samenleving. De leerschool voor ambtenaren en politici ligt in de wijk zelf;

- het opbouwwerk erin slaagt de menselijke factor te integreren in besluitvorming en uitvoering.

Vanuit deze invalshoek kan de sociale vernieuwing, met name ook via buurtbeheer, zich ontpoppen tot een beleidsterrein, waarbij de menselijke factor een doorslaggevende rol gaat spelen waarmee de terugtocht van het huidige verdeel- en beheerssysteem in gang zou kunnen worden gezet.

In de te korte discussie na de inleiding van Joyce Hes werd het probleem aangekaart dat het van onderop organiseren reeds vele projecten en beleidsplannen heeft opgeleverd, maar geen geld. En hoe zijn er resultaten te boeken in experimentele projecten die wel van start kunnen gaan?

Integraal ouderenwerk

Carel Pacilly lichtte vervolgens de methode van het integraal ouderenwerk toe. Het gedachtengoed achter dit ouderenbeleid is dat de maatschappelijke verdeling onrechtvaardig is. Succesvol ouder worden is voor ouderen belangrijk geworden. En het feit dat ouderen vanuit de emancipatiegedachte in organisaties participeren en de effectieve aanpak van problemen van ouderen om een integrale, meervoudige benadering vraagt.

De doelstellingen van het integraal ouderenbeleid zijn:

- kansen voor ouderen creëren via veranderingsstrategieën;
- processen, noodzakelijk voor dit beleid, onderbrengen in een groei-model;
- bestuurlijke vernieuwing in gang zetten;
- participanten verenigen in platformen (bestuurlijk, uitvoerend, en belangenbehartiging).

Na een fase van oriëntatie en meningsvorming wordt in een tweede fase gewerkt aan beleids- en planvorming. In de derde fase worden projecten en programma's ontwikkeld. In de praktijk verloopt het project in drie periodes. In de eerste periode wordt er een convenant afgesloten, waarin een gezamenlijke grondslag en een gemeenschappelijk toekomstperspectief worden geformuleerd. In de tweede periode worden verschillende aandachtsvelden geselecteerd (zorg, huisvesting e.a.), zodat tussen de betrokkenen plannen afgestemd kunnen worden. In de derde periode wordt de concrete uitvoering voorbereid (activiteiten, diensten, maatregelen en studies).

De relatie tussen het integraal ouderenwerk en het concept maatschappelijke herijking lichtte Pacilly toe aan de hand van drie voorbeelden. Ten eerste betreft maatschappelijke herijking de bestuurlijke vernieuwing. Via de gezamenlijke grondslag en het gemeenschappelijke toekomstperspectief wordt door de betrokkenen globaal de betekenis van het integraal ouderenbeleid ingevuld. De uitkristallisering van dit begrip wordt gekenmerkt door een geleidelijke ontwikkeling, want telkens wordt in een volgende fase het begrip verder aangescherpt. Daarbij neemt het succesvol ouder worden en de relatie tussen het individu en de omgeving een belangrijke plaats in: als schillen van een ui zijn dit van binnen naar buiten gezien de relatie tussen individu, primaire sociale verbanden, informele dienstverlening, commerciële dienstverlening, non-profit dienstverlening en de overheid.

Ten tweede vindt maatschappelijke herijking plaats op het gebied van de individuele hulpverlening. Naast het officiële circuit van hulpverlening is de afgelopen jaren veel ervaringskennis opgedaan via onderlinge hulp (lotgenoten, zelfhulp). De ervaringskennis over de tekorten in de officiële hulpverlening die hier is op-

gedaan, moet geïnventariseerd worden. Daarnaast kunnen officiële hulpverleners aan cliënten ook ervaringen van lotgenoten aanreiken of vanuit de ervaringskennis van zelfhulpgroepen meer aandacht besteden aan de sociale omgeving van ouderen.

Als laatste voorbeeld van herijking geldt het participatiemodel. Voorheen werd gewerkt aan snel in het oog springende tekorten bij ouderen, maar verschillende analyses gaan voorbij aan zaken die om een concrete oplossing vragen. Via het begrip succesvol ouder worden blijken door buurtinventarisaties, gespreksgroepen en participatie van ouderen nieuwe normen en waarden van onderop naar voren te komen, die om concrete oplossingen vragen. Niet alles kan in de derde fase van het model door een activiteit of dienst opgelost worden, maar nadere studie naar het probleem kan dan gepland worden.

Pacilly sloot zijn inleiding af met de enkele concluderende opmerkingen over de begeleiding van het integraal ouderenwerk. Processen binnen het integraal ouderenwerk worden gevisualiseerd in trajecten, waarop begeleiders ingezet worden. Drie kanttekeningen maakte hij bij deze trajectbegeleiding:

- trajectbegeleid(st)ers moeten over inhoudelijke deskundigheid beschikken op het gebied van verandering, met ouderen kunnen werken, levensloop en positie van ouderen e.d. naar waarde kunnen schatten. Deze kennis en vaardigheden blijken vaak niet aanwezig te zijn;
- zij zijn op verschillende niveaus werkzaam (bestuurlijk, ouderenparticipatie). De combinatie van rollen kan conflicterend zijn. Momenteel wordt uitgegaan van het geen potentieel aanwezig is onder de huidige beroepskrachten; een aanvulling wordt geleverd door de trajectbegeleid(st)ers;

	Beleid	Organisatie structuur	Management en personeel
<i>Technisch</i> (regelingen)	doelen en werkwijze	taken en bevoegdheden	deskundigheid
<i>Politiek</i> (invloeden)	beleidsvaststellers	participatie	autonomie
<i>Cultureel</i> (normen)	sfeer	samenwerking	houding

- 'successtories' moeten voorkomen worden. Het blijft meer het lering trekken uit de opgedane ervaringen en het zoeken naar algemeenheden in de bestaande en nieuwe trajectplannen.

Het gecoördineerd ouderenwerk heeft al deze vaardigheden niet in huis. Daarom worden samenwerkingsrelaties aangegaan met het vormings-, het maatschappelijk activerings- en het opbouwwerk. Het uitgangspunt daarbij is de dienstbaarheid aan ouderen: het van nutte zijn aan ouderen in de samenleving (en het verder te ontwikkelen integraal ouderenbeleid). In de korte discussie werd analoog aan de strijd van vrouwen voor hun belangen ingegaan op de vraag wie definieert wat ouderenbeleid moet zijn. Binnen het integraal ouderenwerk wordt er nagegaan welke factoren ouderen in een achterstandspositie brengen om vervolgens die stappen te zetten, die het succesvol ouder worden dichterbij brengen. Ouderen participeren als belangrijke groep in deze projecten en geven dus mede vorm aan het beleid.

Managementmetaforen

Peter Camp startte 's middags zijn inleiding met als doel de methodische kant van sociale vernieuwing te herijken. Aan de hand van het schema presenteerde hij, overeenkomstig met de inhoud van de negen cellen van het schema, negen geschilderde managementmetaforen:

De cellen werden uitgebeeld met uitspraken of verhalen, zoals:

- de cel deskundigheid: "If you pay peanuts, you get monkeys";
- de cel beleidsvaststellers: "Zegt de kip tegen het varken: 'ham and eggs', een wereldproduct! Wat zou je zeggen van de fantastische mogelijkheid die een fusie tussen jou en mij zou hebben. Overal, in alle restaurants 'ham and eggs'. Je ziet het varken denken. Wacht 'ns even, zegt het varken. Jij blijft eieren leggen, maar ik ga eraan. Antwoordt de kip: dat is toch altijd zo met fusies!";
- de cel participatie: "Het maakt niet uit of olifanten met elkaar vechten of vrijen, het gras is altijd de dupe";
- de cel houding: "Een vliegende kraai heeft meer dan een zittende. Actieve mensen bereiken meer dan passieve".

Vervolgens kregen de aanwezige functionarissen van de Werkplaatsen Opbouwwerk de opdracht om via een geschilderde metafoor (monoprint techniek) hun visie op sociale vernieuwing uit te beelden. Dit leverde een vijftiental fraaie monoprints op, die toegelicht werden.

De methodiekontwikkelingsdag leverde door de drie onderdelen voldoende discussiestof op, die in de Werkplaatsen Opbouwwerk verder uitgewerkt zal worden.

Richard van Ameijden

Weet wat je meet!

Onder de titel "Meten is weten" werd in het septemnummer van Mededelingen Opbouwwerk een artikel van mijn hand opgenomen. Het artikel behandelde de begrippen effectmeting, resultaatmeting en kwaliteitsmeting in het welzijnswerk. De wat mij betreft essentiële subtitel "maar weet wat je meet" werd door de redactie helaas niet overgenomen. Het artikel was bedoeld om duidelijkheid in de begripvorming tot stand te brengen, omdat het begrip effectmeting nogal eens ten onrechte gebruikt wordt. In onderstaand artikel geef ik naar aanleiding van de reactie van Jan Hoefsloot (M.O., nr. 89) de strekking van mijn betoog nogmaals kort en schematisch weer.

Effect, resultaat of kwaliteit?

Op het moment dat een bepaalde activiteit of maatregel geëvalueerd wordt gaat het vaak helemaal niet over de effecten van het ingezette middel, maar over het resultaat dat het opleverde of over de kwaliteit van het middel zelf (of van degene die het werk deed).

In het artikel probeerde ik daarom de begrippen uit elkaar te halen en zo objectief mogelijk de mogelijkheden en beperkingen van de verschillende typen metingen aan te geven. Ik sloot af met de schematische weergave van een instrument voor resultaat- en kwaliteitsmeting, zoals Weson dat momenteel ontwikkelt in opdracht van Stichting Rijnstad in Arnhem.

Verbaasd las ik in het novembernummer enkele passages in een artikel van Jan Hoefsloot. Ik citeer: "Fransien Attema maakt een onderscheid (...) tussen resultaatmeting, kwaliteitsmeting en effectmeting.

	typering onderzoek	wie wordt onderzocht?	vraagstelling	belangrijkste problemen
effectmeting	voormeting doel stellen nameting	totale doelgroep	is dankzij het ingezette middel het doel bereikt	- toeschrijving van het effect - complex onderzoek in geval van complexe doelstelling - is deze informatie relevant?
resultaatmeting	doorlichting productieproces input-proces-output	producent en afnemers produkt	welk resultaat levert het productieproces op?	- niet-afnemers worden niet bereikt - ontwikkelen van normen
kwaliteitsmeting	ontwikkeling kwaliteitseisen	organisatie en/of producent en/of produkt	voldoet het geleverde aan kwaliteitseisen?	- kwaliteit is een subjectief begrip - ontwikkelen van normen

Volgens mij is kwaliteit- en resultaatmeting goed mogelijk, effectmeting is echter onbegonnen werk of waarschijnlijk zelfs weinig zinvol."

Met deze opmerking kan ik het, zoals zorgvuldige lezers van mijn artikel hebben begrepen, niet anders dan eens zijn. Toch past daarbij nog een kanttekening, omdat bij een eenvoudige vraagstelling effecten wel gemeten kunnen worden. Houd een voormeting en een nameting en probeer zo goed mogelijk te achterhalen welke factoren nog meer van invloed kunnen zijn op het gestelde doel. Waarom zou het effect van een werkgelegenheidsmaatregel wel gemeten kunnen worden en van een renovatieproject niet? Moeilijker wordt het wanneer de totale werksoort onderzocht moet worden. Interessant is in dit licht dat Rijnstad in eerste instantie graag de effecten van het werk gemeten wilde hebben. Veel instellingen zullen deze behoefte ook hebben, omdat hun subsidiënt om dergelijke gegevens vraagt. Na het bestuderen van literatuur over effectmeting werd de intentie om een instrument te ontwikkelen voor effectmeting, al snel losgelaten, zowel door Weson als door opdrachtgever Rijnstad.

Een volgende opmerking stelde mij dan ook voor een probleem. Jan Hoefsloot stelt: "Fransien Attema pretendeert het effect van het sociaal-cultureel werk op het welzijn van bewoners in een buurt te meten." Was mijn artikel simpelweg niet goed gelezen, of was ik dan toch niet duidelijk geweest?

De kenmerken

Bij herlezing van mijn eigen artikel zag ik dat niet alle tussenkopjes waren overgenomen, zodat mogelijkerwijs verwarring is ontstaan. Vandaar mijn behoefte hier in schematische vorm nog eens de kenmerken te geven van de verschillende begrippen.

Uit het schema blijkt (nog eens) dat effectmeting, resultaatmeting en kwaliteitsmeting wezenlijk van elkaar verschillen. Duidelijk mag zijn dat voor een organisatie een resultaatmeting zinvoller informatie oplevert dan een effectmeting, tenzij de subsidiënt expliciet wil weten wat de effecten van het werk zijn, om zo te weten te komen of het geld zinvol wordt besteed. In het instrument dat Weson voor Rijnstad ontwikkelt is het uitgangspunt gehanteerd dat de subsidiënt zo'n oordeel zeker mag uitspreken, maar dat dit het beste kan gebeuren op basis van produktinformatie. Die produktinformatie behelst:

- produktiegegevens, zoals een urenverantwoording, activiteitenregistraties en deelnemersaantallen;
- een toets aan de doelstelling;
- een toets aan kwaliteitseisen;
- de waardering van de klant.

Met het leveren van deze produkt-informatie worden resultaatmeting en kwaliteitsmeting met elkaar gecombineerd. Voor het verzamelen van produkt-informatie worden deelinstrumenten ontwikkeld die gezamenlijk een doorlichting vormen van de organisatie en het geleverde produkt. Bij de instrument-ontwikkeling wordt uitgegaan van de praktijk van het werk; opbouwwerkers en sociaal-cultureel werkers in de Arnhemse wijk Klarendal leveren op dit moment met veel enthousiasme bij-

dragen aan de ontwikkeling van deze instrumenten.

Fransien Attema, onderzoeker bij St. Werkplaats Samenlevingsopbouw Oost-Nederland (Weson), Pietersbaan 2, 7411 GV Deventer, tel. 05700-15766/14144.

De redactie erkent haar hierboven gesignaleerde vergissing en constateert verheugd dat Fransien Attema en Jan Hoefsloot het dus met elkaar eens zijn. ■

Professor de Wit start colleges

Op 21 januari jl. om 13.35 uur brak het moment aan waarop Cees de Wit zijn eerste studenten aan de Erasmus Universiteit kon verwelkomen. De 10 maanden die zijn verstreken sinds zijn inaugurele rede, heeft De Wit voor het grootste deel besteed aan het leggen van contacten in het werkveld van het opbouwwerk en in de universitaire wereld. Menig opbouwwerker in het land heeft dan ook intussen op studiedagen en conferenties nader kennis kunnen nemen van zijn inzichten. Zelf heb ik bijvoorbeeld een studiedag in Emmen meegemaakt waar Cees de Wit een inleiding hield. Wat mij opviel, was dat ondanks het theoretische gehalte van zijn verhaal, de meeste toehoorders geboeid bleven luisteren. Je zou daaruit kunnen afleiden dat er grote behoefte bestaat aan een theoretische oriëntatie onder werkers. Bovendien gaat het in de beschouwingen van De Wit nimmer alleen over theorieën van bijvoorbeeld Giddens, Bourdieu of Habermas, maar zoekt hij ook altijd naar verbindingen met beroepservaringen van werkers.

Na zo'n voorbereidende fase ben je toch wel erg nieuwsgierig naar het eerste college. Met mij bleken nog 11 studenten zich aangemeld te hebben voor de cursus "Leefwereld, interactie en maatschappelijke opbouw". Het gaat bij deze cursus om een cyclus van 15 colleges van 2 uur. De medestudenten lijken overwegend te worden gedreven door belangstelling vanuit de beroepssituatie. Er zijn opbouwwerkers uit grote stadswijken; er is een docent van het LOCO en een opbouwwerker die zijn studie heeft afgerond, maar verder wil. Filosofiestudenten die deze cursus volgen als doctoraalspecialisatie zijn nog ver in de minderheid. Maar het begin is er en alles lijkt erop te wijzen dat een gemotiveerd gezelschap aanwezig is.

De cursus zal vooral inzicht geven in handelingstheoretische achtergronden van maatschappelijke opbouwprocessen. In het eerste college worden we niet gespaard. Meteen wordt van start gegaan en komen concepten en begrippen van Habermas aan de orde. Laat ik het zo zeggen: onze wereld van ware verhalen wordt meteen flink gedekoloni-

seerd. Als (oud-)opbouwwerker weet je je werkzaam vanuit een emotionele leefwereld naar beleidsystemen. Waarmee ik wil aanduiden dat telkens de link naar het opbouwwerk werd gelegd. Cees de Wit vergat gelukkig niet in het eerste college een korte schets te geven van het werk van Gradus Hendriks, de naamgever van de stichting die de leerstoel instelde. Het maatschappijbeeld van Hendriks en de door Hendriks gevoelde verschraving van het democratisch ideaal, passeerden de revue. Terrecht verwees De Wit naar het overzicht van Harry Broekman in deel 1 van de reeks Opbouwteksten van de Gradus Hendriksstichting. In een soort evaluerende zin merkte De Wit op dat de naamgever een frisse kerel genoemd mag worden. Dat zat er natuurlijk dik in, maar uit de mond van een hooggeleerd opbouwwerker/architect klonk dat prettig. Waar Hendriks sprak van een verstoorde balans tussen welvaart en welzijn is dat een vroege herkenning van de leefwereld die steeds verder door systeemkrachten wordt gekoloniseerd. Aan het nieuwe begrippenapparaat moet je wennen, maar het doet me goed te merken dat het denken over onze wereld flink is voortgezet. Wie de moderne inzichten rond het functioneren als opbouwwerker wil leren kennen, moet zich beslist inschrijven als student of toehoorder.

Jan van Eeden

Voor meer informatie over de cursus Leefwereld, interactie en maatschappelijke opbouw, kan men terecht bij Harrie Jansen, Faculteit der Wijsbegeerte, Burgemeester Oudlaan 50, 3062 PA Rotterdam, tel. 010-4082392. ■

Op vrijdag 25 januari jl. heeft Piet Willems, na vijftig jaar te hebben gewerkt bij verschillende welzijnsinstellingen, afscheid genomen van zijn baan bij het Buro Divers te Den Bosch. Na een veelbewogen loopbaan als opbouwwerker, met name in Den Bosch-Oost, was het moment gekomen om de balans op te maken. Dit resulteerde in institutionele erkenning voor zijn werk, uitgedrukt in de uitreiking van de Sociale Penning van de stad Den Bosch.

Laatbloeier

Als boerenzoon begon hij pas op 36-jarige leeftijd aan een studie aan de sociale academie. Vanaf 1965 was hij werkzaam bij diverse instellingen in Den Bosch. Het meest spraakmakende deel van zijn carrière nam een aanvang in 1973. Vanaf dat jaar was hij doende om het Welzijnsproject Oost op poten te zetten. De werkwijze is een schoolvoorbeeld van wat wij nu sociale vernieuwing noemen. Professionals en buurtbewoners hebben daar een netwerk ontwikkeld dat voorzorg (en voorziet) in uiteenlopende welzijnsbehoeften zoals alfabetisering en gezondheidsbevordering. Met name ten aanzien van dit laatste, via de vereniging Samen Beter, heeft hij baanbrekend werk verricht. Vanuit het idee dat de mensen niet naar de zorg toe hoeven te gaan, maar dat de zorg om de mensen heen geplooid moet worden, is een integratie van welzijn en gezondheidszorg ontstaan.

Het laatste jaar heeft hij op gemeentelijk niveau gewerkt bij Buro Divers, dit omdat hij niet zomaar op kon houden met zijn meest geliefde bezigheid. In dit jaar heeft hij de medewerkers van Buro Divers deelgenoot gemaakt van zijn ervaringen. Maar na een jaar was dan toch het moment gekomen om afscheid te nemen. Een jubileumbijeenkomst, in de vorm van een seminar, werd georganiseerd.

Er stonden onder andere lezingen op het programma van Koos Vos, directeur van het NIMO, de heer E. Talstra, directeur van het Provinciaal Opbouworgaan Noord-Brabant, de heer C.A.M. Tetteroo, verbonden

aan de Hogeschool 's Hertogenbosch en de wethouder voor Welzijn van Den Bosch, de heer P.D.A. Claessen. Laatstgenoemde reikte vervolgens aan Piet de Sociale Penning van de stad Den Bosch uit (zie foto).

Vierde ronde

Na werkzaam te zijn geweest bij de Stichting Jeugdzorg en Gezinswerk, het Welzijnsproject Oost en de Stichting Divers, is Piet nog volop in de running. Hij is samen met een groep mensen bezig het regionaal patiënten- en consumentenplatform Noord-Oostbrabant op te zetten. "Als opbouwwerker ben ik aan mijn vierde ronde toe," aldus Piet Willems. Mogen er nog vele ronden volgen. Want juist in het tijdsgewricht van de sociale vernieuwing kunnen wij de inbreng van ervaren 'voorlopers' als Piet niet missen. ■

Nooit is een woonomgeving ideaal te noemen, altijd blijft er wat te wensen over. Bovendien verandert de omgeving voortdurend. Mensen vertrekken uit een buurt of wijk terwijl anderen arriveren, een weg wordt verbreed, een woonerf wordt aangelegd, nieuwe bomen worden geplant, enz. Onder dorps- of buurtgenoten leven vaak genoeg ideeën om de woonomgeving te verbeteren. Vaak is een klein zetje al genoeg om zo'n idee tot uitvoering te brengen. De Vereniging Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij organiseert daarom de leefbaarheidswedstrijd "Een kern waar pit in zit".

Het gaat bij deze wedstrijd om de directe woonomgeving, de buurt, de wijk, het dorp. Relatief kleine kernen dus.

Bewonersgroepen en verenigingen kunnen zich aanmelden voor deze wedstrijd. Het is de bedoeling dat bewoners een project uitkiezen en daarvoor een plan opstellen. Een onafhankelijke jury beoordeelt of het voorstel aan de algemene voorwaarden voldoet. De jury zal aan het eind ook beoordelen of de gemaakte voornemens zijn uitgevoerd. Een prijs van f 1000,- wordt dan uitgereikt en het dorp of de buurt verwerft het predikaat "een kern waar pit in zit". Tien groepen kunnen daar nog eens 1500 gulden bovenop verdienen. Dit gebeurt omdat zij opvallen door bijvoorbeeld moeilijkheidsgraad, originaliteit of kwaliteit van hun project.

De fase van uitvoering moet vallen in de wedstrijdperiode van april 1991 tot september 1992.

De handleiding (met reglement en inschrijfformulier) voor deze wedstrijd kan aangevraagd worden bij de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij, postbus 33, 6800 LE Arnhem, tel. 085-455146. Inschrijven is mogelijk tot 31 maart 1991. ■

Panel Toetsing Jaarverslagen 1991

Op vrijdag 8 februari jl. was het weer zover. In het Koninklijk Instituut van Ingenieurs te Den Haag werd de Presentatie-Bijeenkomst van de vijfde Jaarverslagen-Toetsing gehouden. Voor de inzenders zonder twijfel weer een spannende aangelegenheid.

Naast een verslag van de bijeenkomst volgt hieronder een korte schets van het ontstaan en de ontwikkeling van de Jaarverslagen-Toetsing.

Achtergrond

Meer dan vijf jaar geleden nam het Landelijk Platform Opbouwwerk het initiatief tot instelling van een (onafhankelijk) Panel Toetsing Jaarverslagen in het Opbouwwerk. Daarin namen personen uit klantengroepen van het opbouwwerk enerzijds en anderzijds diverse deskundigen van terreinen buiten het opbouwwerk zitting. Doel was het verhogen van de kwaliteit van de jaarverslaglegging binnen de sector. Een belangrijke doelstelling aangezien het jaarverslag bij uitstek het visitekaartje is van de instelling. Het jaarverslag heeft een functie om 'verantwoording af te leggen aan klanten, financiers en de openbaarheid'. Ook kan men het opvatten als 'graadmeter' voor het beleid van de instelling. Het initiatief van het Landelijk Platform Opbouwwerk voorzag duidelijk in een behoefte. Vele instellingen boden hun jaarverslagen ter beoordeling aan. Ook de bijeenkomsten, waarop het Jury-rapport bekend werd gemaakt en de winnaars op feestelijke wijze een prijs kregen uitgereikt, droegen altijd een geanimeerd karakter. Die Presentatie-Bijeenkomsten worden traditioneel gehouden in de vestigingsplaats van (één der) bekroonde instellingen. Aanvankelijk was er slechts sprake van één deelnemende sector, namelijk de sector Opbouwwerk. In de loop der jaren is daar de sector Maatschappelijk Werk bijgekomen en dit jaar was voor het eerst ook een prijs beschikbaar voor de sector Ouderenwerk.

Als meest in het oog springende resultaat kan de kwaliteitsverhoging van de jaarverslagen genoemd wor-

den. In de langst deelnemende sector, het Opbouwwerk is dit het duidelijkst zichtbaar. Die verbeteringen betreffen niet alleen inhoud en taalgebruik maar ook de vormgeving. Hoezeer vorm en inhoud kunnen samenhangen, wordt geïllustreerd door de instelling van een nieuwe prijs die dit jaar voor het eerst werd uitgereikt. Deze Dynamo-prijs is ingesteld voor het verslag dat op originele en inzichtelijke wijze een sociaal vernieuwende praktijk beschrijft.

Bij het eerste lustrum

Aldus het Jury-rapport: "De periode 1986 tot 1990 is een turbulente geweest. We zagen instellingen verdwijnen, fuseren, opgaan in grotere verbanden, verdere scheiding van werkgever en opdrachtgever. We zagen instellingen, die zich vastklampen aan een glorieerijk verleden en die schoorvoetend experimenteerden voor de onzekere toekomst. De verslagen over 1985 en 1986 waren meestal aanzienlijk dikker dan nu, over 1989. De bezuinigingscrisis had vaak een interne crisis tot gevolg. In ons eerste juryrapport schreven we nog dat instellingen diverse oriëntaties lieten zien in hun verslaglegging. Oriëntatie op de subsidiënt of op de eigen instelling kwam toen nog relatief veel voor ten koste van oriëntatie op doelgroep of werkuivoering.

Menige instelling had veel woorden en veel papier nodig om enig zicht te krijgen op de crisis. Achter het jargon waren de tranen, de woede voelbaar, soms ook de apathie. Want wat stond er eigenlijk in die verslagen? Wat was de eigenlijke boodschap? Dat was het protest tegen de

zo simpele oplossing: "op u wordt gewoon bezuinigd". We hadden te veel meegemaakt in de oude buurten, de worstelingen van achterstandsgroepen, de kille macht van de instituten. We hadden teveel meegemaakt om dat meteen te snappen. De subsidiënten zeiden het ook niet zo rechtstreeks. De conclusie werd ingeluid met subtiële vragen als "wat voeren jullie eigenlijk uit?"

Onmiddellijk alert draaiden we er zelf vaak net zo omheen. Moesten we nu de waterdragers worden van blauwe boorden of witte jassen? De verslaglegging laat zien dat menig een slag levert om in zulke tijden een zelfstandige professie overeind te houden. Bij een psychologische crisis zien we vaak dat mensen zich in zichzelf keren en alleen nog over dat ene onderwerp kunnen praten: zichzelf. Iets dergelijks lijkt zich in het midden van de tachtiger jaren bij veel instellingen voor te doen. Alleen gaat het hier niet om louter een identiteitsprobleem. Het gaat om het overleven van een volledige professie.

Het jaarverslag blijkt dan zeer informatief. Elk jaarverslag, dik of dun, goed of slecht, geeft informatie. Het is aan onszelf om de mening, die anderen over ons hebben, te beïnvloeden en wel op integere wijze. De stijl van de verslagen van 1989 lijkt niet op die van 1985. De meeste instellingen hebben de herstructureringen nu achter de rug. In diverse verslagen werd vermeld dat zaken zich stabiliseren. Dat betreft zowel de organisatie, de uitvoering als de lagere budgethoogte. De verslagen zijn dunner geworden en de oriëntatie is veel meer dan in 1985 op doelgroep en uitvoering. Dat geldt in ieder geval voor de instellingen die hun verslag aan het panel opstuurden. De ontwikkelingen van de laatste jaren hebben geleid tot schaalvergroting en rationalisatie, vooral in de steden. Ze hebben echter niet geleid tot een kille, zakelijke werkuivoering, die we niet zouden kunnen

combineren met onze methodische aanpak. Nu blijkt dat we welzeker doeltreffend en doelmatig kunnen werken, zonder de betrokkenheid bij werk en mensen te verliezen. Dat is naar onze inzichten een goede stijl voor de negentiger jaren."

De Presentatie-Bijeenkomst

Als voorzitter van het Panel Toetsing Jaarverslagen op Maatschappelijk Terrein beet Dr. Gradus Hendriks de spits af met een openingstoespraak. Na iedereen in het algemeen en een aantal aanwezigen in het bijzonder welkom te hebben geheten, stak hij van wal. In zijn toespraak memoreerde hij de twee tradities die het Panel omhangen. Als eerste de Panel-lezing die ieder jaar wordt gehouden door een prominent persoon op het Maatschappelijk Terrein, dit jaar uitgesproken door Jim Schuyt, directeur Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting en hieronder integraal opgenomen. De tweede traditie bestaat eruit dat de bijeenkomst altijd gehouden wordt in een plaats waar een winnend verslag vandaan komt. Ditmaal dus in Den Haag.

Voorts onthulde hij iets van de worstelingen die dit jaar zijn gevoerd door de jury om tot een besluit te komen omtrent toekenning van de Waarderingsprijzen. Het was moeilijker dan in voorgaande jaren. Dit vanwege de algehele verbetering van de jaarverslagen, die overigens door Hendriks werd bejubeld. "Het moderne jaarverslag is dan ook de moeite van het lezen waard!", zo benadrukte hij.

Na de toespraak van Mw. Andriessen, directeur Welzijn van de gemeente Den Haag en de Panel-lezing door Jim Schuyt was dan het moment aangebroken om het Jury-rapport bekend te maken en de prijzen uit te reiken.

Enige panelleden (v.l.n.r.): Jan van Eeden, Elly Konijn, Paul Bulterman en Gradus Hendriks. (foto Rob Melchior)

Maar vóór dat het zover was ontvingen een aantal (niet bekroonde) inzendingen, in alfabetische volgorde, een eervolle vermelding: Maatschappelijk Werk Arnhem, de inzending uit Baarle, Kleine Dorpen in Drente, Buurtwerk Eindhoven, de inzending uit Lieshout/Mariahout, Opbouwwerk Maasland, en de inzendingen uit Maassluis en Sneek. Daarna volgden de prijsuitreikingen.

De Dynamoprijs die is ingesteld voor de instelling die op meest creatieve wijze een sociaal vernieuwende aanpak presenteerde werd uitgereikt aan de WAO Overleggroep Midden Brabant voor het Jaarverslag 1989.

De Sectorprijs Opbouwwerk ging ditmaal naar de Stedelijke Commissie Opbouwwerk Den Haag voor het Jaarverslag 1989, Werkprogramma 1990-1991;

De Sectorprijs Maatschappelijk Werk was voor de Stichting Maatschappelijk Werk Zuid Kennemerland voor het Jaarverslag 1988 & 1989;

De Sectorprijs Ouderenwerk ging naar de Stichting Welzijn Ouderen Eindhoven voor het Jaarverslag 1989; En de Algemene Waarderingsprijs was voor Samenlevingsopbouw Roden voor het Jaarverslag 1989. Na de uitreiking van de prijzen werd één en ander gevierd met een receptie. Al met al weer een geslaagde happening!

Het jury-rapport is gratis te verkrijgen bij Panel Toetsing Jaarverslagen, p/a Landelijk Platform Opbouwwerk, Prinsegracht 51, 2215 EX Den Haag. Tel. 070-3804431.

De instituties

Niet alleen naar kijken, maar ook aankomen

Panel-lezing door J.G.C.M. Schuyt, directeur Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting

Met genoeg heb ik de uitnodiging aanvaard om de Panel-lezing uit te spreken. Dit genoeg heeft te maken met het feit dat ik jarenlang werkzaam was als opbouwwerker. Tegen de achtergrond van mijn ervaringen – met name opgedaan binnen de volkshuisvesting – kan ik wellicht de aanwezigen een spiegel voorhouden.

In jaarverslagen wordt verantwoording afgelegd over uitgevoerde werkzaamheden. Ondanks het feit dat jaarverslagen soms worden gebruikt om een blik vooruit te werpen, is het de bedoeling om achterom te blikken. Om deze middag nog even wichtiger te maken, blik ik vooral in de toekomst.

Aan de financiële kanten van het werk, het is wrang maar toch prettig, hoef ik geen aandacht te besteden. Het maatschappelijke ontwikkelingswerk is de laatste jaren zodanig uitgekleeft dat er – als ik het goed heb – niet veel meer valt te halen. Als ik de laatste jaren met name met behulp van de 'King Size victories' het werk heb gevolgd, dan valt het mij op dat het categoriale, curatieve en educatieve karakter van het werk belangrijker is geworden. Dit heeft duidelijk te maken met andere politieke prioriteiten en niet met andere samenlevingsproblemen. Voor het opbouwwerk heeft categoriaal werk het gewonnen van de territoriale belangenbehartiging. Dit heeft als na-deel dat hiermee al snel de problemen en bovenal de oplossingen geïsoleerd worden. Opbouwwerk kan slechts blijven drijven als er gescoord kan worden. Categoriaal opbouwwerk kan moeilijk scoren omdat de oplossingsscenario's bijna per definitie een geïsoleerd karakter hebben. De groei van het categoriale werk is volgens mij geboren uit be-

Drs. J. Schuyt (foto Rob Kerhorst)

stuurlijke onmacht: als we weinig uitzicht hebben kunnen we er op zijn minst welzijnswerk tegenaan gooien. Als je helemaal niets meer verwacht, stel je als verplichting dat het welzijnswerk uit de eigen categorie moet voortkomen.

Bij het maatschappelijk werk staat het curatieve voorop. Daar is niets op tegen. Sterker nog, het werk is hier voor een belangrijk deel voor bedoeld.

In het verleden pretendeerde het maatschappelijk werk vanuit curatieve dominantie samenlevingsproblemen te signaleren en aan de kaak te stellen. Het kan aan mij liggen, maar ik merk er weinig meer van. Een voorbeeld. In een gemeente verscherpt een woningcorporatie haar incassobeleid. Niet betalen betekent op straat komen te staan. Daarnaast worden bij verhuizing alle kosten van het in oorspronkelijke staat brengen bij de vertrekkende huurders in rekening gebracht. De betreffende corporatie wordt in dit beleid gesteund door de wet- en regelgeving op het terrein van de volkshuisvesting. Het maatschappelijk werk en de sociale advocatuur

worden echter geconfronteerd met meer mensen die in betalingsmoeilijkheden komen. Op zich kan vervolgens veel energie besteed worden aan afbetalingsregelingen, adviezen rond het beheer van het huishoudbudget en dergelijke.

Daarnaast kan echter worden overwogen om het beleid van deze corporatie aan de kaak te stellen. Waarom laat bijvoorbeeld de woningcorporatie de huurachterstanden oplopen. Het vanuit de individuele hulpverlening signaleren van samenlevingsproblemen verdient grotere aandacht.

Als er één sector de wind in de rug heeft, dan is het het ouderenwerk. Hier doet zich namelijk de unieke omstandigheid voor dat de belangen van de overheid en die van ouderen parallel lopen. Vanuit volstrekt verschillende motieven bepleiten beiden het langer zelfstandig blijven wonen. Veel werk moet en kan hier worden verzet. Ik noem enkele voorbeelden. Voor oudere eigenaar-bewoners kunnen – sa-

men met woningcorporaties – onderhoudscontracten worden opgesteld. In de sfeer van wonen en dienstverlening kunnen allerlei soorten servicepakketten worden aangeboden.

Ik zie nieuwe kansen voor ontwikkelingswerk. Met name in het kader van de sociale vernieuwing. Velen – ook binnen het welzijnswerk – hebben dit fenomeen afgedaan als oude wijn in nieuwe zakken, of erger als gebakken lucht. Ik kan me deze opstelling wel voorstellen als ik me de klucht voor ogen haal van de definities die uit de koker van het kabinet kwamen. Echter, door de kritische pers achterna te lopen door badinerend te praten over sociale vernieuwing, loopt u het risico de kansen die sociale vernieuwing u biedt over het hoofd te zien.

Ik schets u deze perspectieven: we kennen al iets wat aardig op sociale vernieuwing lijkt, namelijk het probleem-cumulatie-gebiedenbeleid. Er zijn echter verschillen. De status van het p.c.g.-beleid of achterstandsgebiedenbeleid is gering, dit in tegenstelling tot het sociale vernieuwingsbeleid. De sociale vernieuwing is niets voor niets het bindmiddel van de groen/rode coalitie. Tegelijkertijd moeten we vaststellen dat gemeenten nog maar slecht met sociale vernieuwing uit de voeten kunnen. Een projectje ten behoeve van een gesprek met Schaefer c.s. is zo geformuleerd. Een maatschappelijk draagvlak vinden is iets anders. Ook Gerard de Kleijn, verantwoordelijk voor de sociale vernieuwing in Rotterdam, wees hier op. Gerard de Kleijn verzuchtte: "Kortom, de maatschappelijke druk om sociaal-economische verhoudingen te wijzigen is niet manifest. En dat levert een managementprobleem op, want wie is dan eigenlijk de morele opdrachtgever tot sociale vernieuwing. Wie zijn de gesprekspartners voor de overheid. De vredesbeweging heeft een eisenpakket, de milieubeweging heeft

een eisenpakket, de vrouwenbeweging heeft een eisenpakket, maar waar is de beweging voor sociale vernieuwing? Wie zijn hun woordvoerders? Met wie of tegen wie vechten we?"

Voor zowel gemeenten en andere betrokken lokale partijen geldt dat men zich goed bewust moet zijn van dit probleem.

Het welzijnswerk in het algemeen en het opbouwwerk in bijzonder moeten in staat worden geacht om maatschappelijk gedragen projecten te ontwikkelen. Hiermee worden twee vliegen in één klap geslagen. Namelijk de overheid wordt bediend: men moet immers iets met sociale vernieuwing en de wijk wordt bediend. Ondanks het feit dat er sprake is van een sigaar uit eigen doos, is er voor het opzetten van sociale vernieuwing een financieringskader.

De bestuurlijke vernieuwing vormt een belangrijk onderdeel van sociale vernieuwing. De ervaringen die in het kader van de sociale vernieuwing worden opgedaan, moeten bestuurlijk worden vertaald. Hiermee is reeds een bescheiden begin gemaakt. De commissie Schaefer heeft in het verlengde van de gesprekken met de convenantgemeenten voorstellen gedaan om bepaalde regelingen te wijzigen en de ambtelijke habitus op onderdelen te reviseren. Ook het welzijnswerk moet de bestuurlijke kant van de sociale vernieuwing niet uit het oog verliezen. Het welzijnswerk in het algemeen en het opbouwwerk in het bijzonder hebben de taak om ervaringen, opgedaan met het ondersteunen van bewonersorganisaties en aan de hand van het individuele klantenwerk, te vertalen naar bestuurlijk vernieuwing.

We kennen bijvoorbeeld het initiatief om te komen tot een alternatief voor de Wet op de Stads- en Dorpsvernieuwing, dat indertijd vanuit het welzijnswerk is opgesteld en veel aandacht heeft gekregen. In dit alternatief werden de ervaringen van tien jaar werken in stadsvernieu-

wingsgebieden gebundeld. Dit type activiteiten verdient meer aandacht. Niet alleen op landelijke niveau, maar zeer zeker ook op lokaal niveau.

Jaren geleden hadden we in Nederland de zo genoemde Raden voor Overleg en Advies. Deze organen stonden bloot aan kritiek, vanwege hun positie tussen de overheid en de klant in. Deze kritiek vond ik terecht aangezien de advisering niet was gebaseerd op directe ervaring met bewoners-ondersteuning. Daarna is de tijd aangebroken dat alleen de bewoners naar buiten mochten treden met door het werk opgestelde voorstellen en adviezen. Hooguit trad het opbouwwerk op als "zaakwaarnemer". Deze opstelling heeft als groot nadeel dat het opbouwwerk onzichtbaar blijft. Een enkele ingewijde weet hoe de vork in de steel zit. Het grote publiek weet van niks. Ik heb er niets op tegen dat het opbouwwerk eigenstandig adviezen uitbrengt aan instituties. Deze adviezen dienen gebaseerd te zijn op ervaring met het helpen en ondersteunen van bewoners. Het werk dient ook rekening en verantwoording af te leggen ten opzichte van hun klanten en ten aanzien van het advies. Het opbouwwerk beschikt over unieke en voor beleidsinstanties en beleidsmakers uiterst schaarse informatie: namelijk die vanuit de bewoners. Dit moet en kan beter worden benut.

Ik kan me bijvoorbeeld voorstellen dat een lokale instelling ieder jaar een signalement uitbrengt waarin zaken die binnen instituties niet goed worden aangepakt, aan de kaak worden gesteld en voorstellen worden geformuleerd om zaken anders aan te pakken. Serieus bedoelde "bureaucratische belevenissen" dus.

Een ander aspect – in het verlengde van een actievare opstelling van

uit het werk voor de bestuurlijke vernieuwing – is de institutionalisering. Successen die dankzij het opbouwwerk worden behaald, dreigen vaak door het achterwege blijven van institutionalisering als sneeuw voor de zon te verdwijnen. Bij het opzetten van activiteiten in het kader van sociale vernieuwing moet van meet af aan geloerd worden naar kansen voor institutionalisering. De overbekende fasen voor geplande verandering moeten worden bijgesteld. Na de analyse of diagnose, volgt het opstellen van strategieën. De uitvoering is het logische vervolg. Maar institutionalisering hoort er ook bij.

Stel dat u het met me eens bent, dan zegt u wellicht: gemakkelijker gezegd dan gedaan. Is de professionele kwaliteit van het werk gemiddeld van voldoende niveau om dit te realiseren. Is de lage "status" van het werk geen hinderpaal? Bij op bestuurlijke vernieuwing gerichte advisering is het wel aardig om niet alleen gelijk te hebben maar ook om gelijk te krijgen. Versterking van de professionaliteit van het werk is naar mijn stelligste overtuiging één van de grootste prioriteiten. De problemen van het opbouwwerk in de jaren '75-'85 zijn naar mijn vaste overtuiging voor een belangrijk deel veroorzaakt door het ver onder de maat blijven van de diverse opleidingen. Te zeer overal een mening over hebben en nergens verstand van hebben, was het parool. Het werk heeft woelige jaren achter de rug. Eerst de decentralisatie, daarna de ene bezuinigingsronde na de andere, vervolgens de vaak opgelegde reorganisaties. Is het geen tijd voor rust aan het front. Ik waag het te betwijfelen. Aan bestuurlijke reorganisatie is wellicht weinig behoefte meer. Inhoudelijke herijking van het werk lijkt mij geen overbodige luxe. Centrale vraag zou kunnen zijn: op welke wijze kan het opbouwwerk inspelen op de vragen die in het kader

In de pers worden keer op keer nieuwe plannetjes geventileerd teneinde de groei van het aantal WAO/AAW uitkeringen te beperken. Dit wekt veel onrust onder de uitkeringsgerechtigden. Onder invloed hiervan heeft de WAO-beweging besloten eens te laten horen hoe de uitkeringsgerechtigden er zelf over denken. Dit krijgt gestalte in de vorm van een Volume-campagne die onlangs is gestart.

Ballonnetjes

Wij leven politiek gezien in een onrustige tijd. Onder invloed van de pogingen van de regering om greep te krijgen op de financiële problematiek van dit land worden steeds nieuwe voorstellen gedaan in de pers om dit doel te bereiken. Als ballonnetjes worden deze (vaak willekeurige) "ideetjes" opgelaten om vervolgens eens te peilen hoe (en of) er op wordt gereageerd. Geen reactie? Dan gaat het plan door en staat er weer een groep in de kou. Reageren is dus van belang voor de groepen die lijdend voorwerp zijn van dit opportunisme.

Of de ballonnetjes worden doorgeprikt hangt voornamelijk af van de organisatiegraad en energie van de onderhavige groep. De arbeidson-

van sociale vernieuwing aan de orde zijn. Het platform zou hiernaar enkele pilot-studies kunnen laten uitvoeren. Als ik in uw schoenen zou staan, zou ik een gerenommeerd bureau als Mc Kinsey u hierbij laten helpen.

Met de wind van de sociale vernieuwing in de rug zie ik goede kansen voor het werk. Met name omdat het werk een unieke positie heeft. Door het helpen en ondersteunen van bewoners verkrijgt het opbouwwerk informatie die beleidmakers en -instanties node missen. Als dit beter wordt benut, snijdt het mes aan twee kanten: bewoners krijgen of behouden hun eigen professionele ondersteuners en hulpverleners om beter op te kunnen komen voor hun belangen, terwijl door uw bijdrage aan de bestuurlijke vernieuwing de dienstverlening aan de burgers door de instituties wordt verbeterd. ■

geschikten vormen een goed georganiseerde groep mensen die haar belangen nauwlettend in het oog houdt. Toch beginnen deze mensen er zo langzamerhand goed genoeg van te krijgen om constant in de schijnwerpers te staan. Citaat uit het persbericht van het Landelijk Samenwerkingsverband Regionale Platforms Arbeidsongeschiktenorganisaties (LSV/WAO): "Arbeidsongeschikten zijn ontregeld door ziekte of handicaps; zijn dientengevolge uitkeringsafhankelijk; onderhevig aan complexe wet- en regelgeving en daarmee bureaucratie-afhankelijk; en bijna steeds ook afhankelijk van tal van medische voorzieningen.

Wie in zo'n situatie verkerend, zich voortdurend bestoekt weet met een niet aflatend politiek en publicitair geweld, waarbij ook vaak de persoonlijke integriteit wordt geraakt ("de simulant, hij profiteert riant"), wordt in feite voortdurend op laffe wijze gekweld."

WAO Volumedossier

Als onderdeel van de actie heeft het LSV/WAO een Volumedossier uitgebracht dat een inventarisatie van geuite halve en hele waarheden omtrent de positie van arbeidsongeschikten bevat. Het blijkt dat er nog veel vooroordelen bestaan in ons land. Zo is het pertinent onjuist om te beweren dat de WAO-uitgaven stijgen. Ook moet men niet denken dat iedere WAO-er 70% van het actuele loon krijgt. Dankzij de jarenlange ontkoppeling van lonen en uitkeringen bedragen de uitkeringen nog maar 60% of minder van het actuele loon.

KJK MAAR EENS NAAR HET BUITENLAND !!!

LSV / WAO – De gezamenlijke WAO-Platforms

Ook de argumentatie die berust op verwijzingen naar de situatie in het buitenland, die zoveel rooskleuriger zou zijn, wordt door het LSV/WAO ontzenuwd. In een aantal landen ligt de pensioengerechtigde leeftijd op 60 jaar. Als men voor Nederland het aantal arbeidsongeschikten zou gaan tellen vanuit dit gegeven, komt men circa 200.000 lager uit. Ook speelt bij de bepaling van arbeidsongeschiktheid de hoge arbeidsproductiviteit een rol. Naarmate die productiviteit hoger is immers, zullen er meer werknemers zijn die niet mee kunnen komen.

Het Volumedossier bevat veel kritiek op de huidige plannen die zullen moeten leiden tot daling van het aantal arbeidsongeschikten. Het blijft echter niet bij kritiek. Het LSV/WAO bepleit een positief volume-beleid. In het Volumedossier worden hiertoe enige aanzetten gegeven. De positie van de arbeidsongeschikte zelf moet worden versterkt door het aanbieden van een 'sociaal verband'. Het blijkt in de

werkzaamheden van de regionale WAO/AAW-platforms dat het ontbreken van een dergelijk verband leidt tot isolement. Ook verbetering van het aanbod van informatie omtrent de eigen rechten en plichten is noodzakelijk om de arbeidsongeschikte weerbaarder te maken. Het LSV/WAO bepleit verder onafhankelijke instandhouding van de functie die de Gemeenschappelijk Medische Dienst vervult. In de voorstellen volgens welke die taak in de toekomst door de bedrijfsvereniging moet worden verricht, is onvoldoende oog voor het bedrijfstak-overkoepelende karakter van de GMD. Een WAO-er is afgekeurd voor het werk dat hij/zij tot aan het moment van afkeuring verrichtte. Dit houdt in dat hij/zij best ander werk zou kunnen doen. In het belang van reïntegratie van arbeidsongeschikten moet dus de bemiddelende instantie liever niet gebonden zijn aan één bedrijfstak. Verder wordt een belangrijke hoeveelheid medische, arbeidskundige en begeleidingsexpertise

overboord gegooid indien de taak van de GMD over zou worden genomen door de bedrijfsvereniging. Ook dient er een duidelijke markering te zijn tussen het Ziektewet-circuit in de Ziektewet-periode en de WAO.

Verder moet het reïntegratie-begrip worden verruimd: reïntegratie naar onbetaald werk moet ook mogelijk zijn. Onbetaald werk kan bijvoorbeeld een voorfase zijn van betaald werk. Ook is het LSV/WAO van oordeel dat de financiële sancties op het niet halen van de quotum-verplichting substantieel moeten zijn (werkgevers moeten voor een echte afweging staan). De opbrengsten dienen in een fonds te worden gestort ten behoeve van alternatieve reïntegratie-programma's.

Als u meer wilt weten over de LSV/WAO-acties, neem even contact op met de secretaris: Wil van de Leur, Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag. Telefoon: 070-3804431. ■

Wij werken o.a. voor: het algemeen maatschappelijk werk, de gezinszorg, het opbouwwerk, woningcorporaties, de gezondheidszorg en het onderwijs. Op dit moment voeren wij b.v. enkele grotere voorlichtings-projecten uit voor het ministerie van WVC.

Voor een PR-plan haal je een specialist in huis

Non-profit organisaties willen markt- en cliëntgericht werken.

Daarvoor is een effectief P.R.-beleid een onmisbaar instrument.

Zaken als in- en externe communicatie, beeldvorming, huisstijl, publiciteit en drukwerk komen daarbij aan bod. En soms ook een studiedag, symposium of congres. De belangrijkste voorwaarde is, dat het op professioneel niveau moet plaatsvinden. Dus schakel je een specialist in. Een bureau dat de non-profit sector goed kent. Dat bovendien als enige in Nederland alles in huis heeft om samenstelling en uitvoering van een doeltreffend P.R.-beleid te realiseren:

- ervaren public relationsadviseurs;
- publiciteitsadviseurs en tekstschrijvers;
- een eigen congresbureau;
- grafische vormgevers;
- een moderne tekstzetterij en drukkerij.

stimio

Congresorganisatie - Tekstschrijven - PR-adviezen - Zet- en drukwerk - Vormgeving - Fotografie
Stimio b.v., Den Bommel 2a, 4194 TZ Meteren, Telefoon 03456-9844, Telefax 03456-9825.

Opbouwwerk en rehabilitatieprojecten

Bij het Werkcentrum Opbouwwerk Zuid-Oost Nederland is de publicatie "Opbouwwerk en rehabilitatieprojecten. Geestelijke Gezondheidszorg als samenlevingsvraagstuk" verschenen (januari 1991).

Deze publicatie is een produkt van het project "community based lokaal volksgezondheidsbeleid" dat wordt uitgevoerd door het WOZON. Het project wordt gefinancierd door het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, directoraat-generaal Volksgezondheid, Stafafdeling Beleidsontwikkeling.

Het project heeft als doel het formuleren van beleidsaanbevelingen en het ontwikkelen van methodieken voor bevolkingsparticipatie bij gezondheidsbevordering in de lokale samenleving. Het project kan gekenschetst worden als innovatie van samenlevingsopbouw op het gebied van de volksgezondheid.

Een van de produkten van het project is een publikatiereeks "community based lokaal gezondheidsbeleid". "Opbouwwerk en rehabilitatieprojecten. Geestelijke gezondheidszorg als samenlevingsvraagstuk" is het eerste deel van deze reeks.

In deze publicatie wordt geanalyseerd hoe de opvang van (ex) psychiatrische patiënten zodanig kan geschieden dat werkelijk sprake is van rehabilitatie, in ere herstellen. Hoe kan worden voorkomen dat eenmaal buiten de muren van de psychiatrie de uitsluiting van mensen met een psychiatrische geschiedenis voortgaat. Voor het ontwikkelen van een lokale

rehabilitatieroute is meer nodig dan "dagbestedingsprojecten" die te vaak neer komen op 'buitenmuurse' bezigheidstherapie. Er is lokaal facetbeleid nodig waarbij aan de betrokkenen ruimte wordt geboden om weer in te burgeren. Met behoud van het recht op kwetsbaarheid. Via beschrijving van een praktijkvoorbeeld (Het Karwei in Sittard) wordt de rol die het opbouwwerk kan spelen bij het creëren van lokale rehabilitatieprojecten in kaart gebracht. Het voorbeeld laat zien dat via con-

tracten tussen de autonome Stichting het Karwei, het officiële geestelijke gezondheidszorgcircuit, opbouwwerk/welzijnswerk en lokaal bestuur een nieuw sociaal produkt kon worden gerealiseerd. Een voorbeeld van sociale vernieuwing op het terrein van de geestelijke gezondheidszorg derhalve.

Opbouwwerk en rehabilitatieprojecten. Geestelijke gezondheidszorg als samenlevingsvraagstuk, geschreven door Kees Stuurup, is te bestellen door overmaking van fl 16,- (incl. verzendkosten) op Postbank nr. 39.25.338 of NMB Sittard 68.39.65.344 t.n.v. Stichting WOZON te Sittard onder vermelding van het gewenste aantal exemplaren en de titel "Opbouwwerk en rehabilitatieprojecten".

Studiedag sociale veiligheid en (buurt-)beheer

Het Werkcentrum Opbouwwerk Zuid-Holland organiseert op woensdag 15 mei a.s. van 10.00 - 16.30 uur een studiedag over "Sociale Veiligheid en (buurt-)beheer", te Utrecht. Deze dag is bedoeld voor beroepskrachten die bewoners/bewoonsters ondersteunen bij de verbetering van het sociale klimaat in hun buurt/wijk (ter oriëntatie op dit onderwerp wordt aanbevolen: Karen Wuertz, "Het onherbergzame wonen"). 's Morgens wordt vanuit onderzoek en enkele praktijkvoorbeelden informatie gegeven; 's middags werken de deelnemers zelf praktijkopdrachten uit.

Kosten: f. 75,- p.p. (incl. infomateriaal en lunch).

Informatie en aanmelding: WOZH, tel. 078-141443.

Op vier plaatsen in het land wordt gewerkt aan de ontwikkeling, verbetering en vernieuwing van de methode opbouwwerk ten behoeve van beroepskrachten en vrijwilligers die samen met de bevolking naar een duurzame oplossing van maatschappelijke problemen streven. De werkplaatsen (WESON, WONN, WOZH en WOZON) geven vanuit hun eigen regio aan deze landelijke ontwikkeling gestalte door middel van onderzoek, advisering, scholing, projektontwikkeling en publicaties.